

ክፍል ሦስት

የምሥራቅ (የግሪክና የእስላሞች) ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ታሪክ

የምሥራቅ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን አጠቃላይ ታሪክ

ክርስትና በክርስቶስ ፡ በሐዋርያትና በየጊዜው በተነሡ የወንጌል መልእክተኞች ተሰብካ ፡ ከአሕዛብና ከአይሁድ የደረሱባትን መከራዎችና ስደቶች በትእግሥት ተቀብላ በመቋቋም በዓለም ተስፋፋች = በተለይ ትልቁ ቄስጦንጢኖስ ነጻነቷን አጉናጽፎ የመንግሥቱ ሃይማኖት ካደረጋት በኋላ ያላንዳች ተቃውሞ በይፋ ትሰበክ ጀመር ።

በዚያን ዘመን ዋና መናገሻ ከተማ የነበረችው ሮም በጣዖት ቤተ መቅደሶችና በባዕድ አምልኮ ተጥለቅልቃ ነበር = እንዲሁም ለጥባላ ሜዳ ላይ በመመሥረቷ በየጊዜው ከጠላት ለሚሠነዙር አደጋዎች ሁሉ የተጋለጠች ነበረች ። በነዚህና በመሳሰሉ ምክንያቶች ቄስጦንጢኖስ ለአውሮጳና ለእስያ አማካይና መገናኛ ወደነበረችውና ጠላትንም ለመከላከል በተፈጥሮ ምቹ እስትራቴጂካዊ አቀማመጥ ወደ ነበራት ቢዛንታይን ወደተባለችው የግሪክ ከተማ በ330 ዓ.ም መናገሻ ከተማውን አዛውሮ እዚያው ሆኖ ምዕራቡንና መሥራቁን የሮማ መንግሥት (ኤምፓየር) ይገዛ ነበር ። ይህችው አዲሲቱ መናገሻ ከተማ ለቄስጦንጢኖስ ክብር ሲባል ቢዛንታይን የተባለው ስሟ ተለውጦ ቊስጥንጥንያ ተባለች ። በዚችው ከተማ ውስጥ ጣዖት አምልኮ እንዳይፈጸም ቄስጦንጢኖስ ከለከለ ። በ1453 ዓ.ም የቢዛንታይንን መንግሥት በጦር ኃይል ድል አድርጎ ሀገሪቱን በሚያስተዳድራት በቱርክ መንግሥት ይህች ከተማ እስታንቡል ተብላ ተሰየመች ።

ቄስጦንጢኖስ በዚችው ከተማ ዝነኛ የሆነችውን የቅድስት ሶፊያ

ንና ሌሎችን አብያተ ክርስቲያናት አሠራ ። መጀመሪያ የተሠራችው የቅድስት ሶፊያ ቤተ ክርስቲያን በእሳት ስለተቃጠለች ንጉሥ ዩስጢንያኖስ ከ532 እስከ 537 ዓ.ም በነበረው ጊዜ በዓለም ከነበሩት አብያተ ክርስቲያናት መካከል ወደር የግይገኝላት አድርጎ አሠራት ። ሆኖም የቢዛንታይን መንግሥት በቱርኮች እጅ ከወደቀበት ከ1453 ዓ.ም ጀምሮ የቅድስት ሶፊያ ቤተ ክርስቲያን የእስላሞች መስጊድ ሆና ከቂየች በኋላ ከ1934 ዓ.ም ጀምሮ ሙዚየም እንድትሆን ተደረገ ። የቅድስት ሶፊያ ቤተ ክርስቲያን ወደ መስጊድነት ከተለወጠች በኋላ በ1603 ዓ.ም የቀስጥንጥንያው መንበረ ፓትርያርክ ብዙ ግሪኮች በሚኖሩበት ፋናር በተባለው የከተማው ክፍል ወደሚገኘው ወደ ቅዱስ ጊዮርጊስ ካቴድራል ተዛወረ ። እስከ ዛሬ ድረስ መንበረ ፓትርያርኩ የሚገኘው በዚሁ ፋናር በተባለው ቦታ ነው ።

በተለያዩ ሀገሮች የሚገኙት የግሪክ ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት መሪዎች ሁሉ በአስተዳደር ሳይሆን በሃይማኖት አባትነት አክብረው የበላይነቱን (የመንፈሳዊ አባትነቱን) የሚቀበሉት የቀስጥንጥንያ (የእዲሲቱ ፡ የዳግማዊት ሮም) የዓለም ፓትርያርክ በዚችው ከተማ ተቋቋመ ። ከዚያን ጊዜ ጀምሮ የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን መሪ የፖፑ መንበር ሮም ውስጥ ሲሆን ፡ የግሪክ ኦርቶዶክስ እምነት ተከታዮች መሪ መንበረ ፓትርያርክ ደግሞ ቀስጥንጥንያ ውስጥ ሆነ ። ለቀስጥንጥንያው ፓትርያርክ የዓለም ፓትርያርክ የሚለው ከፍተኛ ማዕርግ የተሰጠው በአቡነ ዮሐንስ ዘመን በ595 ዓ.ም ነው ።

በእምስተኛው ፡ በስድስተኛውና በሰባተኛው መቶ ዘመን የምዕራቡ ክፍል አልፎ አልፎ በእሕዛብ ነገዶች ሲወረር ወዲያው እንደ ቀዳማዊ ዩስጢንያኖስ (535—562) በመሳሰሉት የቢዛንታይን ነገሥታት ነጻ እየወጣ በቢዛንታይን መንግሥት ሥር ሲተዳደር ከቂየ በኋላ በስምንተኛው መቶ ዘመን አጋማሽ ላይ የፍራንኮች ንጉሥ ፔፒን ሎምባርዶችንና በአካባቢው የነበሩትን ገዥዎች ደምስሶ በመካከለኛው ኢጣልያ “የተቀደሰው የሮማ ኤምፓየር (ግዛት)” የተባለውን መንግሥት መሠረተ ። ይኸውም መንግሥት ተከፋፍለው የነበሩት የኢጣልያ ክፍሎች እስከተዋሐዱበት ጊዜ ድረስ ለ1000 ዓመታት ያህል ቂይቷል ። ስለዚህ እንድሆነ የቂየው መንግሥት የምሥራቅና የምዕራብ መንግሥታት በመባል ሁለት

ላይ ስለተከፈለ የሁለቱም ክፍል አብያተ ክርስቲያናት መሪዎችና ነገሥታት የየራሳቸውን ቤተ ክርስቲያን መሪ ክብር (ግዕርግ) ይደግፉ ጀመር ።

ከዚያን ጊዜ ጀምሮ የቀስተንጥንያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ከመንግሥታት ጋር በመተባበር የእስላሞች ሐዋርያት በመባል የሚጠሩትን የወንጌል መልእክተኞቿን እንቅዱስ ቴርሎስንና ሚቶዲዮስን በምሥራቁ ክፍል በግሠግራት ክርስትናን ስታስፋፋና መንፈሳዊ ተግባሩን ስታከናውን፣ የካቶሊክ (የምዕራብ) ቤተ ክርስቲያን ግን ልታከናውነው ከሚገባት መንፈሳዊ ተግባር በተጨማሪ በነገሥታቱ ላይ ተጽእኖ ታደርግ ነበር ። አንዳንድ ታሪክ ጸሐፊዎች የኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ከመንግሥት ጋር ተባብረው ብትሠራም ቅሉ የነገሥታቱ ታዛዥ ነበረች ይላሉ ። ሐቁ ግን ቤተ ክርስቲያንና መንግሥት ተባብረው ቢሠሩም የመንግሥት ተግባር የሕዝቡን ደኅንነት በመጠበቅ ግስተዳደር ሲሆን፣ የቤተ ክርስቲያን ተግባር ደግሞ ምእመናንን እያስተማሩና እያጽናኑ በመንፈሳዊው መንገድ መምራት ነበር ። ሆኖም አልፎ አልፎ በአንዳንድ ሕገ ወጥ ነገሥታት በቤተ ክርስቲያን ላይ ከተፈጸሙት ጣልቃ ገብነቶች በስተቀር በአጠቃላይ የቢዛንታይን መንግሥት በቤተ ክርስቲያኒቱ መንፈሳዊ ተግባር ውስጥ ጣልቃ በመግባት ተጽእኖ እያደርገው ነበር ። ለምሳሌ በ8ኛውና በ9ኛው መቶ ዘመን ላይ ነገሥታቱ እን ልዮን ሦስተኛ፣ ቴስጦንጢኖስ አምስተኛና ደጋፊዎቻቸው የሆኑ አንዳንድ ካህናት ከእይ ሁድና ከእስልምና እምነት ተከታዮች ወደ ክርስትና ለመመለስ ለሥዕል የሚደረገው ስግደት መስናክል ስለሆነና ባዕድ አምልኮም መስሎ ስለታያቸው የጸጋ (የእክብርት) ስግደት ግድረግ አይገባም ሲሉ፣ በተቃራኒው ከቤተ ክርስቲያን እንቅዱስ ዮሐንስ ደግሰቂኖስ (ዮሐንስ ዘደግስቆ)፣ ቅዱስ ቴዎዶረ፣ ፓትርያርክ ኒኪፎርስ፣ የሮሙ ፖፕ ማልሳዊ ጎርጎርዮስ ወዘተ. በተለያዩ ቀለጣት አምሮ የተዘጋጀውን ሥዕል ለግም ለክ ሳይሆን፣ ጌታን፣ እመቤታችንን፣ ጸድቃንንና ሰግዕታትን በግሰብ፣ ጌታ ኃጢአታችንን ይቅር እንዲለን፣ ጸድቃን፣ ሰግዕታትና መላእክት እንዲያግልጹን የጸጋ ስግደት መደረግ መገባቱን ደግፈው ተነሡ ። በሁለቱ ክፍሎች መካከል አያሌ ጊዜ የፈጀ ብዙ ፍጅትና ውጣ ውረድ ከተካሄደ በኋላ በ787 ዓ.ም ኒቅያ ውስጥ በተደረገችው በሰባተኛዋ ጉባኤ ላይ የተገኙት ጳጳሳት ለጌታ፣ ለጸድቃን፣ ለሰግዕታትና ለመላእክት

ሥዕል የጸጋ ስግደት መደረግ መገባቱን ወስነው አጸደቁ ። ይኸው ተግባር እስከ ዛሬ ድረስ በግሪክ ኦርቶዶክስ ፣ በኦርየንታል ኦርቶዶክስና በካቶሊክ አብያተ ክርስቲያናት ይፈጸማል ።

ቀደም ሲል በኒቅያ ፣ በቀስተንጥንያና በኤፌሶን የተደረጉት ጉባኤዎች በቤተ ክርስቲያን ጥያቄ መሠረት በነገሥታቱ ቢጠሩም ቅሉ ውሳኔዎችን በመንፈስ ቅዱስ መሪነት ያስተላለፉ በጉባኤዎቹ ላይ የተገኙ (የተካፈሉ) ጳጳሳት ነበሩ ። ሆኖም በኬልቄዶን ጉባኤ ላይ ግን የቀስተንጥንያ ንጉሥ መርቅያን ጣልቃ በመግባት ቅዱስ ዲዮስቆሮስ እንዲሠቃይ አድርጓል ። የኬልቄዶን ጉባኤ ውሳኔ ፍርድ ገምድልና ሕገ ወጥ በመሆኑ የኦርየንታል (የተዋሕዶ) አብያተ ክርስቲያናት አይቀበሉትም ። የኦርየንታል አብያተ ክርስቲያናት የሚቀበሉት የመጀመሪያዎቹን የሦስቱን ጉባኤዎች ውሳኔ ብቻ ነው ። የግሪክ ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት በነዚህ በሦስቱ ላይ አራት ጉባኤዎች በመጨመር የሰባት ጉባኤ ውሳኔዎችን ይቀበላሉ ። የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ደግሞ በሰባቱ ላይ ዐሥራ አራት ጉባኤዎች በመጨመር የሃያ አንድ ጉባኤ ውሳኔዎችን ትቀበላለች ።

የሮሙ ፖፕ ልዮን ሣልሳዊ በ800 ዓ.ም ታላቁ ቻርልስን (ቻሮሌማኝን) የተቀደሰች የሮማ መንግሥት ንጉሠ ነገሥት እንዲሆን ቀብቶ በማንገሡ ቀደም ሲል በምሥራቄና በምዕራቡ ክፍል የተፈጠረውን መለያየት አባባሰው ።

እንዲሁም በኒቅያና በቀስተንጥንያ ጉባኤዎች በተወሰነው በጸሎተ ሃይማኖትና በመጽሐፍ ቅዱስ የሌለውን የሮም ቤተ ክርስቲያን በ1014 ዓ.ም “መንፈስ ቅዱስ ከአብ ብቻ ሳይሆን ከወልድም ተገኘ” ብላ በመወሰን አዲስ ትምህርት በማስተማሯ የኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን በጥብቅ ተቃውማለች ። በተጨማሪም በኬልቄዶን ጉባኤ በ28ኛው አንቀጽ የቀስተንጥንያውን ፓትርያርክ ከሮሙ ፖፕ ጋር በግዕርግ በማስተካከል የተወሰነውን በመጣስ በ1870 ዓ.ም በካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን በመጀመሪያው የቫቲካን ጉባኤ በተወሰነው መሠረት የሮሙ ፖፕ የአብያተ ክርስቲያናት ሁሉ የበላይ ነኝ ሲል ፣ የቀስተንጥንያ ቤተ ክርስቲያን መሪዎች የሁለቱ አብያተ ክርስቲያናት ክብር እኩል ነው በማለታቸው ስለጸኑ በመካከላቸው የማይታረቅ ቅራኔ ተፈጥሮ ንትርክ ተጀመረ ። ስለዚህ የበላይ ነኝ ፣ አይደለህም ፣ በመባባል በሁለቱ አብያተ

ክርስቲያናት መካከል የተፈጠረው የግዕርግ ንትርክ በ863 ዓ.ም በቀስጥ ንጥንያው ፓትርያርክ በፎትዮስና በሮሙ ፖፕ በቀዳማዊ ኒኮላዎስ ተጀምሮ ጥቂት ዘመን ከቂየ በኋላ በ1054 ዓ.ም ከሮሙ ፖፕ ከልዮን 9ኛ ተልከው ወደ ቀስጥንጥንያ የሄዱት መልእክተኞች እነ ካርዲናል ሑምበርት የቀስጥንጥንያው ፓትርያርክ ሚካኤል ኪሩላሪዎስ የፖፑን የበላይነት ሥልጣን ስላልተቀበለ አወገዙት ። እሱም በዚያው ዓመት ምሕረት የሮሙን ፖፕ አወገዘው ። ከዚያን ጊዜ ጀምሮ ሁለቱ አብያተ ክርስቲያናት ተለያይተው የጎረጥ እየተያዩ ለዘመናት ኖሩ ።

የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን የቢዛንታይን ነገሥታት ጋይል ጠንካራ በነበረበት ዘመን ድምጿን አጥፍታ ቂይታ በዚህ ወቅት የቀስጥንጥንያን ፓትርያርክ ለማውገዝ በሙሉ ልብ ቂርጣ የተነሣችበት ምክንያት በ800 ዓ.ም ሮም ከተማ ውስጥ በፖፑ ሥርዓተ ንግሡ ተፈጽሞለት በምዕራብ አውሮጳ ክፍል የተመሠረተው “የተቀደሰው የሮማ ኤምፓየር” ንጉሠ ነገሥት ሆኖ ዘውድ ከጫነውና ከቢዛንታይን መንግሥት ካፈነገጠው ፤ የቢዛንታይንንም ዙፋን ደምሰሰ የበላይ ልመሆን ይሻ ከነበረው የፍሬን ኮች ነገሥታት ዘር ከሆነው ከንጉሥ ቻርልስ ፖፑ ባገኘው ሙሉ ድጋፍ በመረዳት ነበር ።

እንዲሁም እላይ እንደተመለከትነው የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን “መንፈስ ቅዱስ ከአብ ብቻ ሳይሆን ከወልድም ተገኘ” የሚለውን ኑፋቂ ቀደም ብላ ለአርባ ዓመታት ያህል ስታስተምር የግሪክ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ጆሮ ዳባ ልበስ በማለት ምንም ዓይነት ተቃውሞ ሳታቀርብ ቂይታ ፤ በ9ኛው መቶ ዘመን የግዕርግ ንትርክ ሲፋፋም የካቶሊክን ቤተ ክርስቲያን ለመቃወም በማቀድ እንደ ዋና ምክንያት አድርጋ አቀረበች ።

በካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን እነሳሻነት ኢየሩሳሌምን ከእስላሞች ነጻ ለማውጣት በተደጋጋሚ ከዘመቱት የመስቀል ጦረኞች በአራተኛው ዙር በ1202 ዓ.ም በቤንቲያን መርከቦች ተሳፍረው በግብጽ በኩል አድርገው ወደ ፍልስጥኤም ለመጓዝ የተነቃነቁት ካቶሊካውያን የመስቀል ጦረኞች፤ በሮሙ ፖፕ በታቀደው የጥፋት ዓላማ መሠረት የተሰለፉለትን ተቀደሰ ተግባር ትተው የክርስትና መዲና የሆነችውን ቀስጥንጥንያን በ1203 ዓ.ም ወረሩ ። የግሪክ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ካፀናትንና እመናንን በመጨፍጨፍ ፤ በከተማይቱ የነበረውን ህብት በመሄረፍ

የቢዛንታይንን መንግሥት በኃይል አስወግደው በ1204 ዓ.ም የካቶሊክ እምነት ተከታይ የሆነ የላቲን መንግሥት አቋቋሙ ። በፖፕ ኢኖሴንት ሦስተኛ ትእዛዝ ቶማስ ሞርሲኒ የተባለው ካቶሊካዊ ካህን የቊስጥንጥንያ ፓትርያርክ ሆኖ በመሾም በቊስጥንጥንያ ኦርቶዶክስ መንበረ ፓትርያርክ ላይ ተቀመጠ ። ይህ ዐይነቱ ሕገ ወጥ ድርጊት ሁለቱን አብያተ ክርስቲያናት በማቀራረብ ፈንታ ግሪኮች በካቶሊኮች ላይ የነበራቸውን ጥላቻ እያባባሰው ሄደ ። ሆኖም ከጥቂት ጊዜ በኋላ የግሪክ ኦርቶዶክስ እምነት ተከታይ የነበረው ግሪካዊው ንጉሥ ሚካኤል ስምንተኛ (1259-1282) ለቲኖችን በ1261 ዓ.ም ድል አድርጎ የቢዛንታይንን መንግሥት እንደገና አቋቋመ ።

ፖፖች ከቱርክ እስላሞች ጋር በመዋጋት ክርስትናን ይንከባከብ የነበረውን የቢዛንታይን መንግሥት በመርዳት ማጠናከር ሲገባቸው ፡ በመስቀል ጦረኞች በማስወረር አዳከሙት ። የቢዛንታይን ነገሥታትም ተስፋ ሳይቁርጡ እየተከላከሉ ቱርኮችን ለመቋቋም የሚያስችል የጦር እርዳታ ፖፖችና የካቶሊክ እምነት ተከታይ ነገሥታት እንዲለግሱአቸው ሲጠይቁ ፡ የፖፖች ምላሽ መጀመሪያ የካቶሊክን እምነት ተቀብላችሁ ከሥራችን ሁኑና እንርዳችሁ የሚል ነበር ። እንዳንድ ነገሥታት ሐሳቡን ቢቀበሉም እንኳ የኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን መሪዎች ከእምነታቸው ፈቀቅ ባለማለታቸው ፡ እንዲሁም በፌራራና በፍሎሬንስ (1438—1439) በተደረገው ጉባኤም የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን የኦርቶዶክስን ቤተ ክርስቲያን ከሥሯ ለማድረግ ያደረገችው ጥረት ሙሉ በሙሉ ተቀባይነትን ባለማግኘቱ የጦር እርዳታው ጥያቄ ከሽፎ ቀረ ። በዚህ አኳኋን የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ንትርኩን በማፋፋሚና የአውሮጳ ነገሥታት የጦር እርዳታ እንዲለግሙ ለማግባባት ፈቃደኛ ባለመሆኗ ቊስጥንጥንያ በ1453 ዓ.ም በቀላሉ በቱርኮች እጅ እንድትወድቅና ባጠቃላይ ክርስትናም እንድትዳከም አፍራሽ ተጽእኖ አድርጋለች ። ቊስጥንጥንያን በ1453 ዓ.ም በጦር ኃይል የያዘው የቱርኮች መሪ ዳግማዊ መሐመድ የኦርቶዶክስ ካህናትና ምእመናን ከኃያላኑ ምዕራባውያን ነገሥታትና ከካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ጋር ግንኙነት አድርገው እንዳያምጹበት በማሰብ በካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ላይ ታላቅ ጥላቻ የነበረው ጌናዲዮስ አስኮላሪስ የተባለው ካህን የቊስጥንጥንያ ፓትርያርክ ሆኖ እንዲሾም ፈቀደ ። ፓትርያርኩም በ1472

ዓ.ም ቱስጥንጥንያ ውስጥ ጉባኤ ጠርቶ በቴዎሬ ደረጃ እለ ይባል የነበረውን በፍሉሬንስ ጉባኤ የተወሰነውን የአንድነት ስምምነት በይፋ በመሠረዝ ውድቅ አድርጎ ገንኙነቱን አቋረጠ = የፓትርያርኩም ተጠሪነት ለቱርክ ሱልጣን ሆኖ በቱርክ መንግሥት ሥር በሚገኙ በተለያዩ ሀገሮች ለሚኖሩ የኦርቶዶክስ እምነት ተከታይ ክርስቲያኖች ሁሉ የመንፈሳዊና የዓለማዊ መሪነት ሥልጣን ተሰጠው = ፓትርያርኩና ጳጳሳት ከቀረጥ (ከግብር) ነጻ እንዲሆኑ ተደረገ = ሆኖም ይህ ዓይነቱ የይስሙላ ሥልጣን ለፓትርያርኩ ቢሰጥም በቱርክ በተያዙ በተለያዩ ሀገሮች የነበሩ ምእመናን በታላቅ ተጋድሎ ነጻነታቸውን እስከተቀዳጁ በት ጊዜ ድረስ ለአራት መቶ ዓመታት ያህል በቱርኮች ብዙ ጭቆናዎች ተፈጽመውባቸዋል = ከጭቆናዎችም ጥቂቶቹ የሚከተሉት ናቸው =

1ኛ/ ክርስቲያኖች የወንጌል መልእክተኛነትን ተግባር እንዳያከናውኑ ተከለከሉ = የክርስትናን ትምህርት በቱርክ ግዛት ውስጥ ሲሰብክ የተገኘ ሁሉ ተግባሩ እንደ ፖለቲካ ወንጀል ተቈጥሮ ከፍ ያለ ቅጣት ይደርስበት ነበር = ሆኖም ቀደም ሲል በቱስጥንጥንያ ቤተ ክርስቲያን ሲካፀድ የቈየውን የሰብከተ ወንጌል ተግባር ለማራመድ (ለማስፋፋት) የቻለችው ነጻዋ የሩሲያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ነበረች =

እንዲሁም የኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ለ400 ዓመታት በቱርክ መንግሥት ተንበር ሥር በቂየችበት ወቅት ትምህርት ቤቶች ከፍታ ካህናትን እንዳታሰለጥን : ለካህናትና ለምእመናን የሚያገለግሉ መጻሕፍት እንዳታሳትም ወዘተ. ታግዳ ነበር = በነዚሁ ምክንያቶች የካህናቶቿ የመንፈሳዊ ትምህርት ችሎታም (ዕውቀትም) ተቀንሶ ነበር = ሆኖም በግላቸው ጥረትና ትጋት የተለያዩ መጻሕፍትን አዘውትረው በማጥናት : ምዕራብ አውሮጳ በሚገኙ የካቶሊክና የፕሮቴስታንት መንፈሳዊ ትምህርት ቤቶች በመማር ከፍ ያለ ዕውቀት የገበዩ እንዳንድ ኦርቶዶክሳውያን ሊታወጉት ነበሩ = እነሱም ምዕራብ አውሮጳ ውስጥ ከካቶሊክና ከፕሮቴስታንት መምህራን መንፈሳዊ ትምህርቶች በቀሰሙበት ወቅት በጥቂቶቹ ላይ የካቶሊክና የፕሮቴስታንት እምነት መጠነኛ ተጽእኖ አሳርፎባቸው ነበር =

2ኛ ፓትርያርክ በተመረጠና በተሾመ ቱጥር ለቱርክ መንግሥት ከፍ ያለ ገንዘብ መክፈል ገዴታ ነበር = ጳጳሳትም ሲሾሙ እንደ አቅማቸው መጠነኛ ገንዘብ ለቱርክ መንግሥት የመክፈል ገዴታ

ነበረባቸው ።

3ኛ/ የቀስጥንጥንያ ፓትርያርኮች የበላይነት ሥልጣናቸውን በግል

ከላዊነት አሰባስበው ለግጦናክር በግሰብ ፡ የቡልጋርያንና የሰርቢያን
ፓትርያርኮች ሥልጣን ዝቅ በግድረግ የሀገራቸውን ተወላጅ እየሻሩ የገሪክ
ተወላጅ ካህናት በመሾም ከመንፈሳዊ መሪና አባት የግዴታበት አላዛኝና
የዘረኝነት ተግባር ፈጽመዋል ። ይህም ተግባራቸው የየሀገሩን ተወላጅ
ምእመናን አስቆጥቶ በየሀገሩ የብሔርተኝነት ስሜት ቀስቀሰ ። ቀስ
በቀስም የገሪክ ተወላጅ የሆኑ ጳጳሳትን በግስወገድ የየራሳቸውን
የፓትርያርክነት ግዕርግ በግስመለስ ቤተ ክርስቲያናቸው በየሀገራቸው
ተወላጅ ፓትርያርኮችና ጳጳሳት እንድትመራ አደረጉ ። ይህ ዓይነት
የኦርቶዶክስ እምነት ተከታዮች የኦርቶዶክስ የመንፈሳዊ ሹመት ሽኩቻ
(ጠብ ፡ ንትርክ) በተመልካች ዘንድ አላፋሪና አላዛኝ እንደነበረ ገልጽ
ነው ።

ምንም እንኳ የኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ከካቶሊክ ቤተ ክርስቲ
ያን ጋር የነበራት ግንኙነት የቂየ ቢሆንም ከፕሮቴስታንት ሊቃውንት
ጋር ለመጀመሪያ ጊዜ ግንኙነት ያደረገችው በዐሥራ ስድስተኛው መቶ
ዘመን መጨረሻ ላይ ነበር ። ይኸውም ከ1573—1574 ዓ.ም በነበረው ጊዜ
ውስጥ ቱቢንጌን የነበሩ ሉተራውያን ምሁራን ለቀስጥንጥንያው ፓትርያ
ርክ ለዳግግዊ ኤርምያስ የአውግስቦርግን መሠረተ ሃይማኖት የገሪክኛ
ቅጅ ከኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን እምነት እንጾር አስተያየት እንዲሰጥ
በት በመጠየቅ ላኩለት ። ፓትርያርኩም ከገሪክ ኦርቶዶክስ ቤተ
ክርስቲያን ካህናት ጋር የጽሑፉን ይዞታ በግሪግ ካጠናና ከመረመረ በኋላ
በዚሁ ጽሑፍ ላይ ብቻ የኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ያላትን የጠነከረ
የተቃውሞ ሂስ ወዳጅነትን በተከተለ መንፈስ ጽፎ ላከላቸው ።

ከዚህ በሁለቱ ወገን ምሁራን መካከል ከተደረገው የመጻፍ
ግንኙነት እንዳችም ተጨባጭ ውጤት አልተገኘም ። ሆኖም በዐሥራ
ሰባተኛው መቶ ዘመን በኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ውስጥ አደገኛ የሆነ
እምነት ነክ ችግር ተፈጥሮ ነበር ። ይኸውም በ1620 ዓ.ም የቀስጥንጥን
ያው ፓትርያርክ ቂርሎስ ሉካሪስ በቱርክ (በቀስጥንጥንያ) የዳች አዋግ
ደር ከነበረው ከፕሮቴስታንቱ ክቆርኒሌዎስ ሐጋ ጋር የጠበቀ ግንኙነት
መሥርቶ ስለነበር ፡ እንዲሁም ቀደም ሲል አውሮጳ ደግሮ በነበረበት
ወቅት በሉተራንና በካልቬኒስቶች ትምህርት ተስቦ ስለነበር በቆርኒሌዎስ

ግፊትና ትብብር አቡነ ሉቃስ የካልቪንን እምነት የሚከተል መሠረተ ሃይማኖት በላቲን ቋንቋ አዘጋጅቶ ጀኔቭ ውስጥ አሳትሞ አወጣ ። በመጽሐፉም ውስጥ የእምነታችን መሠረትና መገኛ መጽሐፍ ቅዱስ ብቻ ነው ፡ ፕሮቴስታንቶች ከሚቀበሏቸው ከስድሳ ስድስቱ የመጽሐፍ ቅዱስ መጻሕፍት በስተቀር ሌሎቹ አዋልድ ናቸው ፡ ቅዱስ ቍርባንም ለማስታወሻ የሚፈጸም እንጂ ኅብስቱና ወይኑ ካህኑ በሚጻልደበት ጊዜ ወደ ጌታ ሥጋና ደም አይለወጥም ፡ መላእክት ፡ ጸድቃንና ሰማዕታት አያማልዱም ፡ ለጌታ ፡ ለእመቤታችን ፡ ለጸድቃንና ለሰማዕታት ሥዕሎች የአክብሮት ስግደት ማድረግ አይገባም አለ ። ባጠቃላይ እነዚህንና የመሳሰሉትን የፕሮቴስታንት እምነቶች ጻፈ ።

ዋናው የአቡነ ሉቃስ ዓላማ እስላሞችን አስተምሮ ወደ ክርስትና መመለስ ሲሳናቸው በኦርቶዶክስ ምእመናን መካከል ተሰግስገው ኦርቶዶክሶችን በብዛት ወደ ካቶሊክ እምነት ይመልሱ የነበሩትን የካቶሊክ ሚስቶናውያን ለመቃወም በማሰብ ነበር ይባላል ። ሆኖም ከካልቪን ተከታዮች ጋር የጀመረው የቅርብ ግንኙነት ወደ ፕሮቴስታንት እምነት ጭልጥ ብሎ እንዲገባ አደረገው ። ፕሮቴስታንቶችም በፓትርያርኩ በተዘጋጀው መሠረተ ሃይማኖት አማካይነት የኦርቶዶክስን ምእመናን በቀላሉ ወደ ፕሮቴስታንት እምነት የሚመልሱ መስሏቸው በመደሰት ወዲያውኑ መጽሐፉን በፈረንሳይ ፡ በእንግሊዝ ፡ በጀርመን ወዘተ. ቋንቋዎች ተርጉመው ጀኔቭ ውስጥ አሳትመው በዓለም አሰራጩት ። በዚያን ወቅት በድርጊቱ እጅግ ያዘኑና የተቆጡ ካቶሊኮች ቀስተንጥንያ በነበሩት በፈረንሳይና በአውስትሪያ አምባሳደሮቻቸው አማካይነት ለኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ጸሐፋት የማቴሪያልና የፖለቲካ ድጋፍ በመለገስና በማደፋፈር ሉቃስን በከሐዲነት አስወንጅለው ከመንበረ ፓትርያርኩ እንዲወርድ አደረጉ ። አምባሳደሮቹ በዚህ ብቻ ሳይወሰኑ ሉቃስ ከሩሲያ መንግሥት ጋር ቱርክን ለማስወጋት ዶልቷል ብለው በመወንጀላቸው በቱርክ መንግሥት ተገደለ ። ወዲያው በ1638 ዓ.ም በቀስተንጥንያ ፡ በ1640 ዓ.ም በዚያቭ ፡ በ1642 ዓ.ም በጃስየ ፡ በ1672 ዓ.ም በኢየሩሳሌም ፡ በተደረጉ ሲኖዶሶች የግሪክ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ሉቃስንና መጽሐፉን አውግዛለች ። እንዲሁም ቀደም ሲል ሉቃስ በእስክንድርያ የግሪክ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ፓትርያርክ በነበረበት ወቅት

በአምስተኛው መቶ ዘመን በግሪክኛ የተጻፈውን ትድክስ አሌክሳንድሪኑስ የተባለውን መጽሐፍ ቅዱስ ለእንግሊዝ ንጉሥ ለቀዳማዊ ቻርለስ በስሙታ መልክ ስላበረከተው ለንደን በሚገኘው በብሪተሽ ሙዚየም ተቀምጧል።

ባጠቃላይ የቀረበውን የፓትርያርክ የሉካሪስ ተግባር ለጥቂት ዓመታት በግሪክ እርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ላይ ጥቂር ነጥብ ጥሎ ከቂየ በኋላ ያኪየቭ ሊቀ ጳጳስ አቡነ ዲፕሮስ ሞግሒላ በ1640 ዓ.ም. የእርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ካህናትን መንፈሳዊ ዕውቀት ከፍ ለግድረግ በግሰብ የካህናት ማሠልጠኛ ትምህርት ቤት ከፈተ። ግተሚያ ቤትም አቋቁሞ መንፈሳዊ ነክ መጻሕፍትን እያሳተመ ማሠራጨት ጀመረ። በቤተ ክርስቲያኒቱ እምነት ላይ ሉካሪስ የጣለውን ጥቂር ነጥብ ለመፋት በግሰብ የእርቶዶክስን እምነት አብራርቶ የሚገልጽ መሠረተ ሃይማኖት አዘጋጅቶ አሳተመ። ይህንኑ መጽሐፍ የኪየቭ እርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ወዲያው በይፋ ተቀብላ በማስተማሪያነት ላይ አዋለችው። እንዲሁም ጥቂት እርማቶች ከተደረጉለት በኋላ በመላ የግሪክ እርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ዘንድ ተቀባይነትን አግኝቶ ከሩሲያ ቋንቋ ወደ ግሪክኛ ተተርጉሞ በሰፊው በአገልግሎት ላይ ዋለ።

ከዲፕሮስ ሞግሒላ ቀጥሎ የእርቶዶክስን እምነት ከሞግሒላ ሻልባለ መልክ የሚያብራራ የመሠረተ ሃይማኖት ትምህርት ያዘጋጀ በ1669 ዓ.ም የኢየሩሳሌም ፓትርያርክ አቡነ ዶሲቴዎስ ነባር = እሱም የሉካሪስን መጽሐፍ ይዘት በመቃወም የግሪክ እርቶዶክስን እምነት በዝርዝርና በግልጽ የሚያብራራ መሠረተ ሃይማኖት በግዘጋጀት ላሳትሞ ለካህናትና ለምእመናን የሃይማኖት መመሪያና ማጽኛ እንዲሆን አበረከተ። በዚህም መጽሐፉ ውስጥ የካልቪንን የኑፋቂ ትምህርት የሚያንጸባርቀውን የሉካሪስን ጽሑፍ በመቃወም የእርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን እምነት መሠረትና መገኛ መጽሐፍ ቅዱስና የቤተ ክርስቲያን አባቶች የጽፉአቸው መጻሕፍት መሆናቸውን፣ ማዕርገ ክህነት ከጌታና ከሐዋርያት ሲወርድ ሲዋረድ የመጣ መሆኑን፣ ካህኑ በሚጸልይበት ወቅት ኅብስቱና ወይኑ ወደ ጌታ ሥጋና ደም እንደሚለወጥ፣ መላእክት፣ ጸድቃንና ሰግዕታት የሚያግልዱ ስለመሆናቸው፣ ለጌታ፣ ለእመቤታችን፣ ለጸድቃንና ለሰግዕታት ሥዕሎች የእምልኮ ሳይሆን የክብር ሰግደት ግድረግ ስለመገባቱ ወዘተ. በማብራራት ጽፏል። በዚህ አኳኝን እውነተኛች የእርቶዶክስ ቤተ

ክርስቲያን ልጆችና መሪዎች የእርቶዶክስን እምነት የሚያብራሩ የመሠረተ ሃይማኖት መጻሕፍት አዘጋጅተው ለካህናትና ለምእመናን የሃይማኖት መመሪያና ግጽኛ እንዲሆኑ ስላበረከቱ ውለታቸው በእርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ዘንድ ለዘላለም ሲታወስ ይኖራል ። እንዲሁም በታላቁ የእርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ገዳም በአገዩን አርስ (ግውንት እቶስ) ውስጥ በብሕትውና ይኖር የነበረው ቅዱስ ኒቆሊምስ (1748-1809) ከቆሮንቶስ ሊቀጳጳስ ከአቡነ መቃርዮስ ጋር በመተባበር ጸሎት ነክና የመሳሰሉ መንፈሳዊ ትምህርቶችን የያዘ ከጥንታውያን የግሪክ ቤተ ክርስቲያን አባቶች ጽሑፍ (ሥራ) በግውጣጣት ፊሎካልያ በሚል ርእስ ለካህናትና ለባሕታውያን መንፈሳዊ ተግባር መመሪያ የሚሆን ጠቃሚ መጽሐፍ አዘጋጅቶ በ1782 ዓ.ም ሺኒስ ውስጥ አሳትሞ አወጣ ። ከመጽሐፉ ጠቃሚነት የተነሣ ወዲያው በእስላሞኒክ ፡ በራሽያ ፡ በሩግንያና በሌሎችም ቋንቋዎች ተተርጉሞ ተሰራጪ ። ይህና ሌሎችም የኒቆሊምስ ጽሑፎች ለእርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ካህናት መንፈሳዊ ተግባር መቃናትና ተሐድሶ ከፍተኛ አስተዋጽኦ አበርክተዋል ። የእርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ኒቆሊምስ በብሕትውና ያሳለፋቸውን የቅድስና ኑሮ ፡ ለቤተክርስቲያን ያበረከታቸውን አገልግሎቶች ወዘተ. በመመልከት በ1954 ዓ.ም የቅዱስነት ግዕርግ ሰጥታዋለች ።

በ19ኛው መቶ ዘመን መጀመሪያ ላይ የግሪክና የምሥራቅ እውሮጳ ሀገሮች በቅኝ ጎዥያቸው በቱርክ መገግሥት ላይ አምጸው ባካሄዱት ጦርነት ነጻነታቸውን ከተቀዳጀበት ጊዜ ጀምሮ በየሀገሮቻቸው መንፈሳዊ ትምህርት ቤቶችን በመክፈትና ካህናትን በማሠልጠን በቱርክ መገግሥት ተጽእኖ ተጻክማ የነበረችጭቱ የእርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን እንድትጠናከር አድርገዋል ።

እንዲሁም ከካቶሊክና ከፕሮቴስታንት አብያተ ክርስቲያናት ጋር የነበራቸውን የከረረ ቅራኔ አለገበው በእኩልነትና በፍቅር ላይ በተመሠረተ መንፈስ ተቀራርበው መሥራት ጀምረዋል ። ይኸውም ከካቶሊክ ቤተ ክርስቲያንና ከእንዳንድ የፕሮቴስታንት አብያተ ክርስቲያናት በስተቀር የግሪክ እርቶዶክስን ፡ የእርዮንታልንና የፕሮቴስታንትን አብያተ ክርስቲያናት ላቀፈው ለዓለም አብያተ ክርስቲያናት ንቅናቄ (ማኅበር፡ ድርጅት) አባላት በመሆን ይመራሉ ። ከካቶሊክ ቤተ ክርስቲያንም ጋር በመሪዎቻቸው አማካይነት አልፎ አልፎ ግንኙነት በማድረግ

ይወያያሉ። ለምሳሌ እሳይ እንደተመለከትነው ለብዙ ዘመናት ተወጋግ ዘው የኖሩት የሁለቱ አብያተ ክርስቲያናት መሪዎች የሮሙ ፖፕ አውሎስ 6ኛና የቀስጥንጥንያው ፓትርያርክ አቲናጉራስ በ1964 ዓ.ም. በልደት ሰጥን ኢየሩሳሌም ውስጥ ተገናኝተው ፍቅርን በተመላ የወንድማማችነት መንፈስ በመነጋገር (በመወያየት) በመካከላቸው ስላሉት ልዩነቶች መወገድ የሁለቱም አብያተ ክርስቲያናት ካህናት ለወደፊት እንዲወስኑት በግለት ተስማምተዋል።

እረ ሃይማኖት የሆነው የኮሚኒስት ሥርዓት ከቅርብ ጊዜ በፊት በመንኮታኮቱ በሩሲያና በምሥራት አውሮጳ የሚገኙ አብያተ ክርስቲያናት ሁሉ የእምነት ነጻነታቸውን ተጉናጽፈዋል።

በእምነት አንድ ስለሆኑት፣ የቀስጥንጥንያውን ፓትርያርክ ከብርና የበላይነት ስለሚቀበሉት፣ በአስተዳደር ገን ራሳቸውን ችለው የእርቶዶክስን እምነት በየሀገሮቻቸው በግጠናከርና ምእመናንን በመንከባከብ ላይ ስለሚገኙት የግሪክና የእስላሞች ጽንጽ ተናጋሪ የእርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ታሪክ ከዚህ በታች አጠር አጠር አድርገን እንመለከታለን።

ምዕራፍ ፩

የቀስጥንጥንያ እርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ

በዘመኑ ሐዋርያት ሐዋርያው እንደርያስ ቀስጥንጥንያ (ቢዛንታይን) ውስጥ ወንጌልን ግስተማሩ ይተረካል። ቂስጦንጢኖስ ቤተ መንግሥቱን ከሮም ወደ ቀስጥንጥንያ ካዛወረ በኋላ በሁለተኛው የቀስጥንጥንያና በአራተኛው የኬልቲዶን ጉባኤዎች ላይ የተሰበሰቡት ጳጳሳት የቀስጥንጥንያ ፓትርያርክና የሮም ፖፕ በግዕርግ (በሥልጣን) እኩል ሆነው፣ በሽምግልናና በአክብሮት የሮሙ እንደኛ የቀስጥንጥንያው ሁለተኛ እንዲሆኑ ወስኑ። ይሁን እንጂ ይህንን የእኩልነት ውሳኔ የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ወዲያውኑ ብትቃወመውም ቅሉ፣ የቀስጥንጥንያና የመላ እርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት እስከ ዛሬ ድረስ እኩል ናቸው በሚለው ውሳኔ እንደጸኑ ናቸው።

በ1922 ዓ.ም. በግሪክና በቱርክ መንግሥታት መካከል በተደረገው ጦርነት ምክንያት የእርቶዶክስን እምነት የሚከተሉ ብዙ ግሪኮች የቀስጥንጥንያን ለቀው ስለተሰደዱ በቱርክ ግዛት የእርቶዶክስ እምነት

ተከታዮች ቀጥሮ እየቀነሰ ሄደ ። ይህንን በመመልከት የግሪክ መንግሥትና ቤተ ክርስቲያን ከቱርክ አገዛዝ ነጻ ወጥተው በግሪክ መንግሥት ግዛት ሥር በሆኑት እንደ ቀርጬስ ፣ ፍጥዋ ወዘተ. በመሳሰሉ ዳሴቶች የሚገኙ አብያተ ክርስቲያናት በመንፈሳዊው ተግባር እንደቀድሞው በቀስተንጥንያው ፓትርያርክ ሥር እንዲተዳደሩ አድርገዋል ። እላይ ከቱጠቀሱት በስተቀር በመንፈሳዊው ተግባር በቀስተንጥንያው ፓትርያርክ ሥር የሚተዳደሩ በምዕራብ አውሮጳ ፣ በሰሜንና በደቡብ አሜሪካ ፣ በኒውዚላንድ ፣ በፈንላንድ ወዘተ. የሚገኙ የኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት አሉ ።

መላ የኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት መሪዎች (ፓትርያርኮች ፣ ሊቃነ ጳጳሳት ፣ ጳጳሳት) የቀስተንጥንያውን የዓለም ፓትርያርክ በመንፈሳዊ ተግባር የበላይነት ስለሚቀበሉ አንዳንድ ውሳኔዎችን ሲያደርጉና ችግሮችን ሲያጋጥሟቸው ለቀስተንጥንያው ፓትርያርክ ያስታውቃሉ (ያመለክታሉ) ። በሌላው ወገን ደግሞ የማይሆን መስሎ ከታያቸው የቀስተንጥንያውን ፓትርያርክ ውሳኔ አይቀበሉም ። ለምሳሌ በ1922 ዓ.ም ሚሒቲየስ አራተኛ የተባለው የቀስተንጥንያ ፓትርያርክ የእንግሊዝን ቤተ ክርስቲያን ግዕርገ ክህነት ሕጋዊነት ሲቀበል ፣ የሩሲያ ቤተ ክርስቲያንና ሌሎችም በመቃወም አልተቀበሉም ።

በዓለም ህንፃ የሆነው በግሪክ ግዛት ውስጥ የሚገኘው በአሁኑ ጊዜ የግሪክ ፣ የሩሲያ ፣ የሰርቢያ ፣ የቡልጋርያ ወዘተ. ገዳማት ያሉበት የኦቶስ ተራራ (አገዩን አርስ ፣ ትዱስ ተራራ) የተባለው የወንድ ገዳም የሚተዳደረው በቀስተንጥንያ ፓትርያርክ ሥር ነው ። እንዳው ውስጥም ለመነኩሳት ግሙልጠኛ የሚሆን መንፈሳዊ ትምህርት ቤትም በ1749 ዓ.ም ተከፍቷል።

የቀስተንጥንያ መንበረ ፓትርያርክ ከግሪክ ኦርቶዶክስና ከተለያዩ አብያተ ክርስቲያናት የሚላኩ ደቀ መዛሙርትን እየተቀበለ ከፍተኛ መንፈሳዊ ትምህርት የሚሰጥበት በ1844 ዓ.ም የተመሠረተ ሐልኪ መንፈሳዊ ትምህርት ቤት የተባለ አለው ።

ለወደፊት እንደምንመለከተው በተለያዩ ሀገሮች ከሚገኙት የግሪክ ኦርቶዶክስን እምነት ከሚከተሉት አብያተ ክርስቲያናት አብዛኞቹ ለብዙ ዘመናት በቀስተንጥንያው መንበረ ፓትርያርክ ሥር ሲተዳደሩ ከቆዩ

በኋላ በየጊዜው የየራሳቸውን ፓትርያርክ በመሰየም እራሳቸውን በራሳቸው በማስተዳደር ላይ ይገኛሉ ።

በአብያተ ክርስቲያናት ውስጥ የሚፈጸመውም አገልግሎት ምእመናን በሚረዱላቸው በየሀገሮቻቸው ቋንቋነው ። ካህናትንም የሚያሠለጥኑ ባቸው በየሀገሮቻቸው መንፈሳዊ ሴሚናሪዎችና (ኮሌጆችና) ፋካልቲዎች አሏቸው ።

ራሳቸውን ቸለው የሚተዳደሩት የኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ከእርስ በእርሳቸው ራሳቸውን አገልለው በመኖር ፈንታ ተቀራርበው በጎብረት ሊሠሩ በሚችሉባቸው መንገዶች ላይ ለመወያየት በቀስተንጥን ያው ፓትርያርክ አሳሳቢነት ሮድስ ደሴት በ1961 ፣ በ1963 ፣ በ1964 ዓ.ም፣ ቤልግሪድ በ1966 ዓ.ም ፣ ጀኔቫ በ1968 ዓ.ም በተደረጉት “የመላ ኦርቶዶክስ ኮንፈራንሶች” ላይ ተገኝተው በሰፊው ተወያይተዋል ።

ምዕራፍ ፪

የእስክንድርያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ

ወንጌላዊው ግርቆስ ክሮም ቀጥላ ሁለተኛ ከተማ በነበረችው እስክንድርያ ውስጥ ክርስትናን አስተምሮ እዚያው በሰማዕትነት ከዐረፈ በት ጊዜ ጀምሮ በየጊዜው በተነሡት እንደነ ቅዱስ ቀሌምንጦስ በእስክንድርያ፣ አትናቴዎስ፣ ቄርሎስ በእስክንድርያ ወዘተ. በመሳሰሉት አባቶች ትጋት የክርስትና እምነት በግፁምና በአካባቢ ሀገሮች ተስፋፋች።

በአራተኛው የኬልቄዶን ጉባኤ ላይ የተካፈሉት ላጳሳት “ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ሁለት ባሕርያት አሉት” ብለው በመወሰናቸው የእስክንድርያው ፓትርያርክ ቅዱስ ዲዮስቆሮስ ይህ ዓይነቱ እምነት ስሕተት መሆኑን ገልጾ አወገዛቸው። እስከዚያ ጊዜ ድረስ በእምነትና በአስተዳደር አንድ የነበረችዬቱ የእስክንድርያ ቤተ ክርስቲያን ከዚያን ወቅት ጀምሮ በእምነት ሁለት ላይ ተከፈለች። ይኸውም ቀደም ሲል በክፍል ሁለት እንደተመለከትነው በግብጽ ከነበሩት ክርስቲያኖች አብዛኞቹ የሀገሪቱ ተወላጆች የነበሩት ኮፕቶች ቅዱስ ዲዮስቆሮስ ያስተማረውን ቀጥተኛ የተዋሕዶ (የአንድ ባሕርይ) እምነት በመከተል በኮፕቱ የእስክንድርያ ፓትርያርክ እመራር ሥር ቀጥተኛ እምነታቸውን በመፈጸምና በማስፋፋት ላይ ይገኛሉ። የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ

ቤተ ክርስቲያንም የምትከተለው የቅዱስ ዲዮስቆሮስን ትምህርት ነው። በተቃራኒው ደግሞ ያን ጊዜ ግብጽን ጭምር ይገዛ በነበረው በቀስተንጥን ያው ንጉሥ እየተረዱ የኬልቲዶንን ውሳኔ የተቀበሉ የግሪክ ተወላጅ የነበሩ መለካውያን (የንጉሥ ወገኖች) የተባሉት እስክንድርያ ቅዱስ ላባ ገዳም ውስጥ የራሳቸውን መንበረ ፓትርያርክ መሥርተው የሁለት ባሕርይ እምነትን በመከተል ላይ ናቸው። ከግብጽ ውጭ በዚሁ መንበረ ፓትርያርክ ሥር የሚተዳደሩ ትሪፖሊ ፣ አዲስ አበባ፣ ጆሐንስ ቦርግ፣ ካርቱም፣ ቱኒዝ፣ አክራ፣ ማዕከላዊ አፍሪካ፣ ኡጋንዳ፣ኬንያ ወዘተ. ውስጥ አብያተ ክርስቲያናት አሉ።

ምዕራፍ ፫

የአንጾኪያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ

በሮማ መንግሥት ግዛት ውስጥ አንጾኪያ ከሮምና ከእስክንድርያ ቀጥላ ሦስተኛዋ ታላቅ ከተማ ነበረች። አሁን ግን አንጾኪያ ቱርክ ግዛት ውስጥ የምትገኝ ትንሽ መንደር ናት።

በሐዋርያት ሥራ 11፡26 እንደምንመለከተው የክርስቶስ ተከታዮች ለመጀመሪያ ጊዜ በአሕዛብ “ክርስቲያን” የሚል ስም የወጣላቸው በዚችው ከተማ ውስጥ ነበር። ቅዱስ ጳውሎስና ቅዱስ ዴፕሮስ በአንጾኪያና በአካባቢዋ በሚገኙ ሀገሮች ወንጌልን አስተምረዋል። የአንጾኪያ የመጀመሪያው ጳጳስ ቅዱስ ዴፕሮስ ነበር። ቅዱስ አግናጥዮስም የዚችው ከተማ ጳጳስ በመሆን ክርስትናን አስተምሯል።

በ4ኛው መቶ ዘመን የአንጾኪያ ፓትርያርክ ከእስክንድርያው ፓትርያርክ ቀጥሎ የሦስተኛነት ማዕርግ ተሰጥቶት ነበር። ዓረቦች ሶርያን በ636 ዓ.ም. በመር ኃይል ከያዙ ጀምሮ የኦርቶዶክስ ምእመናን ቁጥር እየመነመነ ሄደ። አሁን መንበረ ፓትርያርኩ የሚገኘው በሶርያ ዋና ከተማ ደግሰቆ ውስጥ ነው። በሥሩም ሶርያና ሊባኖስ የሚኖሩ ዓረብኛ ተናጋሪ የሆኑ ምእመናን አሉ። ኢራቅና አሜሪካም ውስጥ በአንጾኪያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ሥር የሚተዳደሩ አብያተ ክርስቲያናት አሉ።

ለብዙ ጊዜ (1724-1898) የግሪክ ተወላጅ የሆኑ ጳጳሳት በተከታ ታይ የፓትርያርክነቱን ማዕርግ ይዘው ከኖሩ በኋላ ከ1898 ዓ.ም. ወዲህ የፓትርያርክነቱን ማዕርግ የዓረብ ተወላጅ የሆኑ ኦርቶዶክሶች ተረክበው

ታላ = በ1898 ዓ.ም. የተሸመው መጀመሪያው የሶርያ ተወላጅ ፓትርያርክ አቡነ ሚሌትዮስ ዱማኒ ነው።

ከ1941 ዓ.ም. ጀምሮ በመንበረ ፓትርያርኩ ሥር ተግባሩን የሚያከናውነው “ የወጣቶች መንፈሳዊ ግንባር ” ከጊዜ ወደ ጊዜ እየተስፋፋ በመሄድ ላይ ነው። የዚህም ግንባር አባላት በሰንበት ትምህርት ቤቶች በግስተማር፣ የመጽሐፍ ቅዱስ ጥናት በማክሄድ፣ መንፈሳዊ ነክ የሆኑ መጽሔቶችን በዓረብኛ ቋንቋ በማዘጋጀት፣ ድኾችን በመርዳት ወዘተ. ለቤተ ክርስቲያናቸው ከፍተኛ አስተዋጽኦ በማድረግ ላይ ናቸው።

ቀደም ሲል በእስክንድርያ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ እንደተመለከትነው ከኬልቂዶን ጉባኤ በኋላ ይህች ቤተ ክርስቲያንም በመለካውያንና በተዋሕዶ እምነት ተከታዮች ለሁለት ስለተከፈለች ከግሪክ ኦርቶዶክስ (ከመለካውያን) መንበረ ፓትርያርክ በተጨማሪ የተዋሕዶን እምነት የሚከተሉት የሶርያ ኦርቶዶክስ (ያዕቆባዊት) ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን መንበረ ፓትርያርክም የሚገኘው ሶርያ ደማስቆ ውስጥ ነው።

ምዕራፍ ፬

የኢየሩሳሌም ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ

የሮማ መንግሥት ዓለምን ይገዛ በነበረበት ወቅት ኢየሩሳሌም (ፓሌስታይን፣ ቅድስት ሀገር) በሥሩ ትተዳደር ነበር። በዚያን ጊዜ የክርስትና እምነት መሥራች ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ቤተ ልሔም ተወለደ። ሐዋርያትንና ሰባ ሁለቱን አርድእት መርጦ በማስከተል በኢየሩሳሌምና በዙሪያዋ (በይሁዳ፣ በናዝሬት፣ በሰማርያ) ወንጌልን ካስተማረ በኋላ የሰው ልጆችን ከወደቅንበት ኃጢአት ለማዳን መከራ ተቀበለ፣ ተሰቀለ፣ ሞተ፣ በሦስተኛውም ቀን ተነሣ። ከአርባ ቀን በኋላ ሲያርግ ደቀ መዛሙርቱ በዓለም እየዞሩ እንዲያስተምሩ አዘዛቸው። ከሙታን በተነሣ በእምሳኛው ቀን መንፈስ ቅዱስን ከላከላቸው በኋላ በዓለም ተሰማርተው በግስተማር ላይ ሳሉ አብዛኞቹ በሰማዕትነት ዐረፉ።

ሐዋርያት ወንጌልን ለግስተማር ሲሰማሩ ሐዋርያው ያዕቆብ ኢየሩሳሌም ውስጥ ለተመሠረተችው ቤተ ክርስቲያን ጳጳስ ሆኖ ወንጌልን በትጋት ግስተማሩ በአይሁድ ዘንድ እንደወንጀል ስለተቋጠረበት፡

በሄሮድስ አግሪያ ትእዛዝ እንገቱን በሰይፍ ተቈርጦ በሰማዕትነት ዐረፈ።

በ4ኛው መቶ ዘመን የቂስጦንጢኖስ እናት ንግሥት እሌኒ ኢየሩሳሌም ውስጥ ብዙ አብያተ ክርስቲያናትን አሠራች(አሳነፀች)።

የኢየሩሳሌም ቤተ ክርስቲያን እስከ 5ኛው መቶ ዘመን ድረስ በቂሣርያ መንበረ ጽጵስና ሥር ትተዳደር ነበር። ነገር ግን በ451 ዓ.ም. በኬልቂዶን ጉባኤ የተሰበሰቡት ጳጳሳት ለኢየሩሳሌሙ ጳጳስ የፓትርያርክነት ማዕርግ ሰጡ። በ1672 ዓ.ም. ኢየሩሳሌም ውስጥ ሲኖዶስ ጠርቶ የቊስጥንጥንያውን ፓትርያርክ የቄርሎስ ሉካሪስን የፕሮቴስታንት እምነት የሚያንጸባርቅ ጽሑፍ ያወገዘና የግሪክ ኦርቶዶክስን እምነት የሚያብራራ መሠረተ ሃይማኖት የጻፈ የኢየሩሳሌም ፓትርያርክ ዶሲቴዎስ ነው።

የግሪክ ኦርቶዶክስን እምነት ከሚከተሉት ክርስቲያኖች በስተቀር በዓለም ያሉ በእምነት የተለያዩ ክርስቲያኖችም በኢየሩሳሌምና በአካባቢዋ በሚኙ ቅዱሳት መካናት የየራሳቸውን ገዳማት መሥርተውና አብያተ ክርስቲያናት ሠርተው እምላካችንን በማገልገልና በማመስገን ላይ ይገኛሉ። ቀደም ሲል ወደ ኢየሩሳሌም ካህናት ልከው ገዳማትን ከመሠረቱት ክርስቲያኖች መካከል አንዱ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ናት።

ምዕራፍ ፭

የሩሲያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ

እስላቮች ክርስትናን በተቀበሉበት ዘመን እንቅዱስ ቄርሎስ(ቂስጦንጢኖስ)፣ ሚቶዲዮስና ረዳቶቻቸው የቢዛንታይን የወንጌል መልእክተኞች በ864 ዓ.ም. በቊስጥንጥንያው ፓትርያርክ በርቶዮስ ወደ ሩሲያ ተልከው ለሕዝቡ ወንጌልን በትጋት አስተምረው በ955 ዓ.ም. ልዕልት አልጋን፣ በ988 ዓ.ም የልዕልት አልጋን የልጅ ልጅ ንጉሥ ቭላድሚርን እዋና ከተማይቱ ኪኤቭ ውስጥ ከብዙ ሕዝብ ጋር ወደ ክርስትና መልሰው ሲያጠምቁ ቻሉ። እንዲሁም ንጉሥ ቭላድሚር ከመጠመቁ አንድ ዓመት ቀደም ብሎ በ987 ዓ.ም. የቢዛንታይንን ንጉሥ እጎት ልዕልት አንን በማግባቱ የሁለቱ መንግሥታት ግንኙነት እየጠበቀ ሄደ። የግሪክ ጳጳሳትና ካህናት በብዛት ወደ ሩሲያ ተልከው ክርስትናን አስተማሩ። ከዚያን ጊዜ ጀምሮ የሩሲያ ቤተ ክርስቲያን እስከ 1589 ዓ.ም. ድረስ

በቁስጥንጥንያ መንበረ ፓትርያርክ ሥር ስትተዳደር ቂየች። ሕዝቡ ያመልካቸው የነበሩ ፔሩን የተባለውና ሌሎችም ጣዖታት ተንኮታኩተው እንዲወድቁ ተደረጉ። በቦታቸውም ላይ አብያተ ክርስቲያናት ታነጹ። የሩሲያ ዋና ከተማ በነበረችው በኪየቭ አካባቢ ከዚያን ጊዜ ጀምሮ ክርስትና የመንግሥቱ ሃይማኖት ሆነች።

የንጉሥ ቫላድሚር ልጅ ያሮስላቭ(1036-1054) ቁስጥንጥንያ ባለው በቅድስት ሶፊያ ቤተ ክርስቲያን ዓይነት ቅድስት ሶፊያ ተብሎ የሚጠራ ትልቅ ካቴድራል አሳንጾ ውስጡን ከቁስጥንጥንያ በሄዱ ዝነኛ አርቲስቶች አሣለው። ከዚያን ጊዜ ጀምሮ ብዙ አብያተ ክርስቲያናትና ገዳማት ተሠሩ። ትንሽ ቀደም ሲል ለቡልጋርያና ለሞራቪያ(ለቶኮዝሎቫ ኪያ) እስላሞች መገልገያ እንዲሆን ታስቦ በቅዱስ ቄርሎስና በቅዱስ ሚቶዲዮስ ከጽርዕ ወደ ጥንታዊው የእስላቭ ቋንቋ የተተረጎሙት መጽሐፍ ቅዱስና የቅዳሴ መጻሕፍት ለሩሲያ ቤተ ክርስቲያን ከፍ ያለ አገልግሎት አበርክተዋል።

በ1051 ዓ.ም. ከአቶስ ገዳም በሄደው እንጦንስ በተባለው ሩሲያዊ መንኲሴ ኪየቭ አጠገብ የተመሠረተው የብሕትውና ኑሮ በደቀ መዝሙሩ በቅዱስ ቴዎዶስዮስ፣ ቂያት ብሎም በ14ኛው መቶ ዘመን በተነሣው በሩሲያዊው በቅዱስ ሰርጊዮስ ትጋት በሀገሪቱ ውስጥ በብዛት እየተስፋፋ ሄደ ። ገዳማቱም የሩሲያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያንን ለመምራት ስጦታና ችሎታ የነበራቸው ጳጳሳትንና ካህናትን አፍርተዋል።

ሞንጎሎች (ታርታሮች) መጀመሪያ ኪኤቭን ፣ ቀጥሎ መላ ሩሲያን ወረው ከ1237-1480 ዓ.ም በገዙበት ዘመን ቤተ ክርስቲያኒቱ ሕዝቡ እንድንቱን አጠናክሮና ሞራሉን ከፍ አድርጎ ጠላቶቹን እንዲደመስስ በማበረታታት ከፍ ያለ አስተዋጽኦ አድርጋለች ። ጥንታዊቷ የሩሲያ ከተማ ኪኤቭ በሞንጎሎች በተደጋጋሚ በመወረር ከፍ ያለ ጥፋት ስለደረሰባት በ14ኛው መቶ ዘመን መጀመሪያ ላይ የሩሲያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን መንበረ ጵጵስና በአቡነ ጴጥሮስ (1308-1326) ዘመን ከኪኤቭ ወደ ሞስኮ ተዛወረ ።

የዓለምን አብያተ ክርስቲያናት እንደገና አንድ ለማድረግ ታስቦ ፍሎሬንስ ውስጥ ከ1439-1440 በተደረገው ጉባኤ ላይ ከተካፈሉት የግሪክ ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት መልእክተኞች እንደ ኤፌሶን ጳጳስ

እንደ እርሱ ማርቆስ የመሳሰሉት ጥቂት ጳጳሳት የጉባኤው ውሳኔ የካቶሊክን ቤተ ክርስቲያን ዓላማ የሚያንጸባርቅ ነው በማለት ወዲያው ሲቀመጡት፡ የግሪክ ተወላጅ የነበረው የሩሲያ ቤተ ክርስቲያን ሊቀ ጳጳስ ኢሲዶር ውሳኔውን በመቀበሉና ወደ ሩሲያም ተመልሶ በይፋ ማስተጋባት ስለጀመረ፡ የሩሲያ ካህናትና ታላቁ ዱክ ባስልዮስ የተባለው የሀገሪቱ ገዢ ውሳኔውን ውድቅ በማድረግ እርሱን ኢሲዶርን ከመንበረ ሉቃስናው አውርደው በ1448 ዓ.ም የናስን የሩሲያ ቤተ ክርስቲያን ሊቀ ጳጳስ አድርገው ሾሙ።

የኪሌቭ መንበረ ሉቃስና እስከ 15ኛው መቶ ዘመን ድረስ በቀስተን ጥንያ መንበረ ፓትርያርክ ሥር ሆኖ ከቂየ በኋላ በ16ኛው መቶ ዘመን የሩሲያ ቤተ ክርስቲያን ከቀስተን ጥንያው ፓትርያርክ ጋር በመስማማት ራሷን ችላ ሞስኮ ውስጥ መንበረ ፓትርያርክን መሠረተች። ይኸውም የቀስተን ጥንያው ፓትርያርክ ዳግማዊ ኦርዎስ በ1589 ዓ.ም የሩሲያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያንን ለመጉብኘት ሄዶ ላለ ኢየብ የተባለውን ካህን የመጀመሪያው የሩሲያ ቤተ ክርስቲያን ፓትርያርክ አድርጎ ሾመው።

የሩሲያ ቤተ ክርስቲያን ከሀገሯ ውጭ ቻይና፡ ጃፓንና ኮርያ ውስጥ ክርስትናን አስተምራለች። ምንም እንኳ የምእመናኖቻቸው ቀጥር ጥቂት ቢሆንም፡ የቻይናና የጃፓን ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ራሳቸውን በራሳቸው ያስተዳድራሉ (አውቶናሞስ ናቸው)። የኮርያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ግን የምትተዳደረው ለሚን አሜሪካ ባለችው የሩሲያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ሥር ነው።

የቀስተን ጥንያ ቤተ ክርስቲያን የቢዛንታይን መንግሥት በቱርክ እጅ ከወደቀበት ጊዜ ጀምሮ ሚስዮናውያንን ወደ ውጭ ሀገር በመላክ ወንጌልን ማስተግር ስታቋርጥ፤ የሩሲያ ቤተ ክርስቲያን ከሀገሯ ውጭ ስታስተምር ቂይታ ከቮልጄቢኩ ሪቮሎቭን በኋላ አቋረጠች። በዚህ አኳኋን የኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ሁሉ ከሀገራቸው ውጭ የወንጌል መልእክተኞች በመላክ የማስተግሩን ተግባር አቁመዋል።

መጀመሪያዋ ሮም በአሕዛብ እጅ በመውደቋ ቀስተን ጥንያ ሁለተኛዋ ሮም የኦርቶዶክስ እምነት ተከታዮች መዲና ሆነች። በ15ኛው መቶ ዘመን ቀስተን ጥንያና የኦርቶዶክስ እምነት ተከታይ የነበሩ የምሥራቅ አውሮጳ መንግሥታት ሁሉ በየተራ በቱርክ እጅ ሲወድቁ የቱርክን

ሠራዊት በጀግንነት ተዋግቶ ያባረረና ነጻነቱን ጠብቆ የኖረ የሩሲያ መንግሥት ብቻ ነው ።

ከጥንት ሮማውያን ነገሥታት የነበራቸውን የዘር ሐረግ ቁጥረው የሩሲያ ነገሥታት ዛር (ቂሣር) በሚለው ማዕርግ እንዲጠሩ ወስነው የቢዛንታይን ነገሥታት ምትኮች መሆናቸውን ገለጹ ። ስለዚህ በቢዛንታይን ንጉሥ ፈንታ የሩሲያ ዛር የኦርቶዶክስ እምነት ጠባቂ ነው በማለት ሩሲያ ሦስተኛዋ ሮም እንድትባል የሚል ሐሳብ ፈጥሮአዊ በተባለ መንኰሴና በሌሎችም ሊቃውንት ቀርቦ ተወስኖ ነበር ። እንዲሁም የሩሲያና የቀስጥንጥንያ መንግሥታት በሩሲያው ንጉሥ በኢቫን ሦስተኛና በፓሌዎሎጎስ ልጅ በልዕልት ሶፊያ ጋብቻ ተሳስረው ስለነበር ሩሲያ የቀስጥንጥንያ ወራሽ “ሦስተኛዋ ሮም ናት” ለሚለው አስተሳሰብ ድጋፍ ሰጥቷል ። ቤተ ክርስቲያኒቱ ግን በይፋ የቀስጥንጥንያው መንበረ ፓትርያርክ ማዕርግ ይገባኛል አላለችም ። ይህን ዓይነቱን አዲስ አስተሳሰብ የግሪክ ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ወዲያው ተቃውመውታል ። የሩሲያ ቤተ ክርስቲያን ማዕርግ ሁልጊዜም ከኢየሩሳሌም ፓትርያርክ ተጥሎ እምስተኛ ነው ።

በ16ኛው መቶ ዘመን የሩሲያ ኦርቶዶክስ ካህናት ቤተ ክርስቲያን ለጎብረተሰቡ ማበርከት በሚገባት ተግባሮች ላይ በሁለት ተቃራኒ ሐሳቦች ተከፍለው የተለያዩ አቋም በመያዝ ይፋጁ ነበር ። ይኸውም በሮሎትስኪው በአባ ዮሴፍ የሚመራው ቤተ ክርስቲያን ሀብት እንዲኖራት ይጋፈው ክፍል የሩሲያ መንግሥትና ቤተ ክርስቲያን በጥብቅ ተባብረው በመደጋገፍ እንዲሠሩ ያሻል ። አብያተ ክርስቲያናትና ገዳማትም ባላቸው ከፍተኛ ሀብት በመንግሥት እየተረዱ የበጎ አድራጎትን ፡ የትምህርትንና የማኅበራዊ ኑሮ ተግባራትን እንዲያከናውኑ ሲል ፤ በአባ ኒል ሶርስኪጂ የተመራው ቤተ ክርስቲያን ሀብት አልባ ትሁን ባዩ ክፍል ደግሞ ቤተ ክርስቲያን ከመንግሥት ተጽእኖ ነጻ ሁና የመጸለይ ፡ የማስተማር ወዘተ. መንፈሳዊ ተግባሯን ብቻ ማከናወን ይገባታል ። የበጎ አድራጎት (የመመጽወት) ፡ የማኅበራዊ ኑሮ እንቅስቃሴዎችን የማስፋፋት ወዘተ. ተግባር ግን በምእመናን መከናወን አለበት የሚል ነበር ። ምንም እንኳን በሁለቱም ክፍሎች አስተሳሰብ ውስጥ መጠነኛ እውነት ቢኖርም በዚያን ወቅት የመጀመሪያው ክፍል የመንግሥትን ፡ የብዙ ካህናትንና ምእመናንን ድጋፍ ስላገኘ ቤተ ክርስቲያን ከመንግሥት ጋር

ተባብራ ሠርታለች ። በኋለኛ በተከታዮቹ ላይም ከመንግሥት ከፍ ያለ ሥቃይ ተሰንዝሮባቸዋል ። ሆኖም የሩሲያ ቤተ ክርስቲያን ለሁለቱም የቅዱስነት ግዕርግ ሰጥታቸዋለች ።

በብሕትውና ተግባሩ ዝነኛ የነበረው ቅዱስ ሰራፊም (1759-1833) በ19 ዓመቱ ሳሮቭ ከተባለው ገዳም ገብቶ ለብዙ ዓመታት በጾምና በጸሎት ተወስኖ ከቂየ በኋላ ከሕግግቸው ለመፈወስ ፡ ምክር ለመቀበል ወዘተ. ወደነበረበት ገዳም የሚሄዱትን ቊጥራቸው የበዛ ምእመናን እየተቀበለ መንፈሳዊ አገልግሎትን ይለግሳቸው ነበር ።

በ17ኛው መቶ ዘመን የሩሲያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ፓትርያርክ አቡነ ኒኮን (1605-1681) ሥልጣኑን ለማጠናከር በመሻት ከቤተ ክርስቲያኒቱ ሥርዓተ ቅዳሴ እንዳንዶቹን ክፍሎች ለማሻሻል (ለመለወጥ) ሲሞክር ፡ አቫኩም በተባለው ካህን የተመሩት አሮጌ አግኞች የተባሉት ለውጡን በመቃወማቸው ምክንያት በመወገዛቸው በቤተ ክርስቲያኒቱ ውስጥ መለያየት ተፈጥሮ ነበር ። መሪያቸው አቫኩምና ጥቂት ጓደኞቹ በዛሩ ትእዛዝ በእሳት ተቃጥለው ሲሞቱ ፡ በብዙዎቹ ላይ የተለያዩ ሥቃዮች ደርሰውባቸዋል ።

እንዲሁም አቡነ ኒኮን የቤተ ክህነትና የቤተ መንግሥት መሪዎች እንደ ቢዛንታይን መንግሥትና የቊስጥንጥንያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ለዘመናት ተደጋግፈው በኩልነት ሲሠሩ የቂየበትን ባህል ውድቅ አድርጎ ፡ የቤተ ክህነት ሥልጣን ከቤተ መንግሥት ሥልጣን ይበልጣል ብሎ በመነጣት በሲቪል አስተዳደር ጣልቃ ለመግባት ሞከረ ። ይኸው የፓትርያርኩ የኒኮን ዓላማ በዛር አሌክሲ ተቀባይነትን አግኝቶ ለጥቂት ጊዜ ሲሠራበት ከቂየ በኋላ ፡ ይህንኑና የመሳሰሉትን ተግባሮች በመቃወም የሩሲያ ንጉሥ ትልቁ ጴጥሮስ (1676-1725) ቤተ ክርስቲያኒቱን ከሥልጣኑ ሥር ለማድረግ በመሻት አድርፎን የተባለው ፓትርያርክ ከዐረፈ በኋላ ሌላ ፓትርያርክ እንዳይመረጥ አገደ ። እገዳውም ሃያ አንድ ዓመት ከቂየ በኋላ በ1721 ዓ.ም ራሱ በፈለገው ጊዜ ሊሽራቸው የሚችላቸው በሥራ ሁለት አባላት ባሉት በቅዱስ ሲኖዶስ እንድትመራ አደረገ ። በዚህም ሁኔታ ቤተ ክርስቲያኒቱ እስከ 1917 ዓ.ም ድረስ በሲኖዶስ ስትመራ ኖረች (1721-1917) ። ከአባላቱም ሦስቱ አሳሳት ሲሆኑ የቀሩት ከገዳማትና ከአብያተ ክርስቲያናት መሪዎች የተመረጡ

ነበሩ ። ሆኖም መብቷ ተቀንሶ በነበረበት ዘመን ቤተ ክርስቲያኒቱ መንፈሳዊ ተግባሯን ከግክናውን ቸል አላለችም ።

በተለይም በቆሞስ መቃርዮስ (1792-1847) ፣ በአቡነ ኢፍሬንት (1797-1879) ወዘተ. ትጋት በሩሲያ ውስጥ በተለያዩ ክፍላት ሀገርና ጥንት የሩሲያ ግዛት እስከነበሯቸው እስከ አላስካ ድረስ ወንጌልን በሰረው በማስተግር ብዙዎችን ወደ ክርስትና እምነት መልሳለች ። በ1868 ዓ.ም በሩሲያ መንግሥት ለአጫሪካ በመሸጥ የአጫሪካ ክፍለ ሀገር በሆነችው በአላስካ የሚኖሩ ኤስኪሞዎች ፣ ቀይ ሕንጻውያንና በሙሉ አጫሪካ የሚኖሩ ሩሳውያን አርቶዶክሶች አቡነ ኢፍሬንትን (ጆን ቬኒአሚናግን) እንደ ሐዋርያ አድርገው ይቈጥሩታል ። ቆሞስ መቃርዮስ ከሰብከተ ወንጌል ተግባሩ በተጨማሪ መጽሐፍ ቅዱስን ወደ ራሻኛ ተርጉሟል ። ቀደም ሲል እንደተመለከትነው የኪኤፍ ሊቀ ጳጳስ ኢጥርስ ሞግሒላ በ1640 ዓ.ም የፕርቲስታንትን እምነት የሚያንጸባርቀውን የቀስጥንጥንያውን ፓትርያርክ የቄርሎስ ሉካሪስን ጽሑፍ የሚቃወምና ቀጥተኛውን የአርቶዶክስ እምነት የሚያብራራ መሠረተ ሃይማኖት ጽፏል ።

በ15ኛውና በ16ኛው መቶ ዘመን የሩሲያ ቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት መጽሐፍ ቅዱስን ተረጉሙ ። እንዲሁም ብዙ ሃይማኖት ነክ የሆኑ ለቤተ ክርስቲያን አገልግሎት የሚጠትሙ የትጻፎና የሙባበሉ መጻሕፍትን በራሻ ቋንቋ ተርጉመው አዘጋጁ ። ፔጄይ ቬሊትብብኪ (1722-1794) የተባለው ሩሲያዊ የአቶስ ገዳም መነሹ ከገንዘብ ጋር በሙረጻ ጻት የግሪክ ቤተ ክርስቲያን አባቶች የደረሱትን መጻሕፍት ከግሪክኛ ወደ እስላቭኒክ ቋንቋ ተረጉሙ ።

ፊሎካልያ (ከቤተ ክርስቲያን አባቶች ጽሑፍ የተውጣጣ ትንብር) የተባለውን መጽሐፍም አቡነ ቴዎፋን (1815-1894) ከጽርዕ ወደ ራሻ ቋንቋ ተረጉሙ ።

ከጊዜ በኋላ ሩሲያ ውስጥ በተቀጣጠለው አብዮት ምክንያት ዳግማዊ ኒኮላ ከዙፋኑ ወርዶ ሀገሪቱ በጊዜአዊ መንግሥት ትመራ በነበረበት ወቅት ፣ በጊዜአዊው መንግሥት መሪ በኪሪንስኪ ፈቃድ በ1917-1918 ዓ.ም ጳጳሳት ፣ ካህናትና ምእመናን ጥስቡ ውስጥ ጉባኤ አድርገው በትልቁ ኢጥርስና ከሱ ቀጥለው በተነሡ ነገሥታት የተሟነባ ሆነ የተዛባ ሕገ ወጥ የቤተ ክርስቲያን አስተዳደር አሻሽለው ጊዜአዊው

መንግሥት በቮልጎጂኮች ከተወገደ ከጥቂት ቀናት በኋላ ጥቅምት 13 ቀን 1917 ዓ.ም የጥስኮ ሊቀጳጳስ የነበሩትን አቡነ ቲኮንን ፓትርያርክ አድርገው ሾሙ ።

በ1917 ዓ.ም በሩሲያ የፈነዳው የሶቫሊስት አብዮት አቲይስት ሙሪዎች(የእግዚአብሔርን ህልውና ከሐዲዎች) ጥር 20 ቀን 1918 ዓ.ም ቤተ ክርስቲያኒቱ ከመንግሥት ጋር የነበራትን የጠበቀ ግንኙነት ሰርዘው ከካህናቷ ጥቂቶችን ገድለውና አስረው ፤ ሀብቷን ወርሰው ፤ አብያተ ክርስቲያናትን ፤ ገዳማትንና መንፈሳዊ ትምህርት ቤቶችን ዘገተው ፤ በመንግሥት ትምህርት ቤቶች የሃይማኖት ትምህርት እንዳይሰጥ አደረጉ። የወረሱአቸውን አብያተ ክርስቲያናትና ገዳማት ወደ ሙዚየም ፤ እስር ቤት ፤ ሲኒማ ቤት ወዘተ. ለወጡአቸው ።

እንዲሁም የኮሚኒስቱ መንግሥት ያቋቋመው አንዳንድ ስግብግብ ፤ ሙወርይ ካህናትንና ምእመናንን ያቀፈው የታደሰችዋ ቤተ ክርስቲያን ጉባኤ (የተሐድሶ ጉባኤ) አባላት የቤተክርስቲያኒቱ ጊዜአዊ ሙሪ እኛ ነን በግለት የኮሚኒስቶችን ዓላማ ለግስፈጸም እስከ ሁለተኛው የዓለም ጦርነት ድረስ ካህናትንና ምእመናንን ያተራምሱና ያሠቃዩ ነበር ። በሀገሪቱ ለሚኖሩ የተለያዩ እምነት ተከታዮች ሁሉ በሰጡት ውሱንና የይስሙላ የእምልኮ መብት መሠረት የሰው ልጆች በእግዚአብሔር ላይ ያላቸውን እምነት አዳክሞ ለመደምሰስ በየጊዜው በአቲይስቶች (ኩሙኒስቶች ፤ ሶቫሊስቶች) የሚሰነዘሩባትን አፍራሽ ፕሮፓጋንዳዎችና መሰናክሎች ቤተ ክርስቲያን በትእግሥት በግሳለፍና ሰላምን እንዲያወርድላት ወደ አምላካ ተግታ በመጸለይ ፤ ምእመናንን በግስተማርና በመንከባከብ ተግታ ወርታለች ። መንግሥት በቤተ ክርስቲያኒቱ ላይ የወሰደውን ክባድ ርምጃ ሙሪዎቿ እነ ፓትርያርክ ቲኮን በይፋ ተቃውመው ነበር ። ነገር ግን በፓትርያርኩ ፤ በካህናትና በምእመናን ላይ የሚፈጸሙ እስራቶችና ሥቃዮች ስለጸኑባቸው ፤ እንዲሁም ቤተ ክርስቲያኒቱን ከመደምሰስ ለግዳን በግብብ የቀድሞ ተቃውሞአቸውን (ግዝታቸውን) አንሥተው ለሀገራቸውና ለመንግሥት ያላቸውን ዕርጉ እዘል ድጋፍ በጽሑፍ በይፋ ገልጸዋል።

ይህ ዓይነቱ ጭቆናና ሥቃይ በእርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያንና በተለያዩ እምነት ተከታዮች ላይ ሩሲያ ውስጥ ብቻ የተፈጸመ ሳይሆን ፤ የሶቫሊስትን ርዮተዓለም በተቀበሉ ሀገሮችም ከሞላ ጉድል በአብዛኛዎቹ

ውስጥ ተፈጽሟል ። በሀገራችን በኢትዮጵያም የኮሚኒስት ርዮተኝነት አራግጅ የነበረው ፣ ከሐዲውና አረመኔው ፋሽስት የደርግ መንግሥት በሰግዕቱ በትዱስ ቲያፍሎስና ታጥራቸው እጅግ ብዙ በሆኑ ኢትዮጵያውያን ላይ የሚዘገንኑ ሥቃዮችን ፈጽሟል ።

በሁለተኛው የዓለም ጦርነት ወቅት ናዚ ጀርመን በ1941 ዓ.ም ሩሲያን በወረረችበት ጊዜ በያዘቻቸው ክፍላት ሀገር ለሚኖሩ ክርስቲያኖች በሰጠቻቸው ጊዜያዊ የሃይማኖት ነጻነት ሳይደለሉ ፣ ለዘመናት ከትውልድ ወደ ትውልድ ሲወርድ ሲጥረድ በመጣው በሀገር ወፃድነታቸው የታወቁት የሩሲያ ካህናትና ምእመናን ዓላማቸው ከሁሉም አስቀድሞ ሀገራቸውን ከደረሰባት ወረራ ነጻ ግውጣት ስለሆነ እነ አቡነ ሰርገዮስ ፣ ሌሎችም ጳጳሳት ፣ ካህናትና ምእመናን ከመንግሥት ጉን ተሰልፈው ለእናት ሀገራቸው ነጻነት እንዲሞኑ አስተማሩ ። ራሳቸውም ተካፋይ ሆኑ ። በዚያ ቀውጢ ወቅት ቤተ ክርስቲያኒቷ በሀገር ፍትር ስሜት ተነግሥታ ባደረገችው የሀገርን ነጻነት ግዳን ተጋድሎና በተለያዩ ምክንያቶች ኮሚኒስቶች በሩሲያ አርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ላይ የሜኑትን ጭቆና ተለል በማድረግ መጠነኛ ነጻነት ሰጧት ። ይኸውም በአስታሊን የሚመራው የኮሚኒስት መንግሥት ቤተ ክርስቲያኒቷ ፓትርያርክን መርጣ እንድትሾም በፈተደው መሠረት በ1943 ዓ.ም አቡነ ሰርገዮስ ተመርጠው የሩሲያ አርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ፓትርያርክ ሆኑ። እሳቸውም በተሾሙ በስድስት ወራቸው ስላረፉ በ1944 ዓ.ም አቡነ አሌክሲ ፓትርያርክ ሆነው ተሾሙ ። ተስ በተሰም የሩሲያ ኮሚኒስት መንግሥት ዕድሜያቸው ከ18 ዓመት በላይ ለሆኑ ምእመናን የሃይማኖት ትምህርት እንድትሰጥ ፣ ለካህናት ግሰልጠኛ የሚሆኑ የተወሰኑ ሴሚናሪዎች እንድትከፍት ፣ የተወሰኑ ገዳማት ተከፍተው መንፈሳዊ ተግባራቸውን እንዲያከናውኑ ፣ ቅዱሳት መጻሕፍትም በተወሰነ ቅጅ እንዲታተሙ ወዘተ. ፈተደ ። እንዲሁም በሩሲያ መንግሥት ሕግ መሠረት ከ18 ዓመት በታች ሕፃናትና ወጣቶች በየትምህርት ቤቶች የኮሚኒዝምን እግዚአብሔርን የሚያስከድ ፕሮፓጋንዳ ቢግሩም ፣ በየቤታቸው እናቶቻቸው የክርስትናን ትምህርት አብራርተው ስላስተማሩአቸው ብዙዎች በአርቶዶክስ እምነታቸው ጸንተው ናሩ ። በዚህ አኳኋን እቤተ ክርስቲያን እንዳይሄዱና የሃይማኖት ትምህርት እንዳይግሩ የተከለከሉትን ልጆች እናቶቻቸውና እያቶቻቸው በግስተማር ለአርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን

ጸገታ ሙናር ታላት አስተዋጽኦ አድርገዋል ።

በሥራ ገበታ ላይ የተወግሩ ወንዶች እቤተ ክርስቲያን ሄደው ፈጣሪያቸውን ሲያመልኩ ከታዩ የሥራና የደመወዝ እድገት ስለሚነፈጋቸው ፣ የስዎ ግጥሩት ዘመቻዎ ስለሚካሄድባቸው ወዘተ ብዙዎቹ ወደ ቤተ ክርስቲያን አይሄዱም ነበር ። በየእሑዱና በበዓላት ቀናት አብያተ ክርስቲያናትን ጥልቀው ሲያመልኩ የሚታዩ በዕድሜ የገፉ ወንዶችና ሴቶች ነበሩ ። ብዙ ወጣት እናቶችም ጸሎተ ቅዳሴውን ይከታተሉ ነበር ።

ሆኖም ከሰባ ዓመታት ያህል በኋላ በፕሬዝዳንት ጎርቫችብ ዘመነ ሙንግሥት ለኦርቶዶክስ እምነት ተከታዮችና ለሶቪየት ዜጎች ሁሉ ተገቢው የእምነትና የእምልኮ ነጻነት ተሰጥቷል ። ቀደም ሲል ከተወሰዱ ባት አብያተ ክርስቲያናትና ገዳማት አብዛኞቹ ተመልሰውላታል ።

ክርስትና ራሻ የገባበት አንድ ሺህኛ ዓመት ከሰኔ 5-16, 1988 ዓ.ም ከፍተኛ የሙንግሥቱ ተወካዮችና ጥሪ የተደረገላቸው የውጭ ሀገር ፓትርያርኮች ፣ ካርዲናሎች ፣ ሊቃነ ጳጳሳት ፣ ቀሳውስት ፣ ቡዲሂስቶች ወዘተ በተገኙበት በደመቀ ሁኔታ ተከብሯል ። በዚሁ በዓል ወቅት ሙንግሥት ሞስኮ ከተማ ውስጥ ለአዲስ ቤተ ክርስቲያን መሥሪያ የሚሆን ሰፊ ቦታ ሰጥቷል። በዚህ አኳኋን ለዓመታት የተጫነባት ጭቆና ስለተነግሳት ቤተ ክርስቲያኒቱ በሰላም ተግታ በማስተማርና በመሥራት ለኦርቶዶክስ እምነት መጠናከር ፣ ለሀገሪቱ ብልጽግና ከፍተኛ ስላስተዋጽኦ እንደታደርገ ይታመናል ።

ምዕራፍ ፩

የሩግንያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ

የሩግንያ ሕዝቦች የሮማውያን ዝርያ ያላቸውና በላቲን ቋንቋ የሚናገሩ ናቸው ። ለመጀመሪያ ጊዜም ክርስትና ሩግንያ ውስጥ የተሰበከች በሮማ የችን ጎዥ ክርስቲያን ወታደሮች በ4ኛው መቶ ዘመን መሆኑ ይነገራል ። አውሳብዮስ ግን ሐዋርያው እንደርያስ በመጀመሪያው መቶ ዘመን ሩግንያ አካባቢ ክርስትናን ግስተማሩን ጽፏል ።

ሀገሪቱ በቡልጋርያ ሙንግሥት ትገዛ በነበረችበት ወቅት በላቲን ቋንቋ ትገለገልባቸው የነበሩትን የጸሎት መጻሕፍት ትታ በ10ኛው መቶ ዘመን ወደ እስላሞኒክ ቋንቋ በመተርጉም ለወጣች ። ሆኖም ብዙ የላቲን

ቃላት በጸሎት መጻሕፍቶቿ ውስጥ ይገኛሉ። በየጊዜው ከቀስጥንጥንያ መንበረ ፓትርያርክ ጋር በተፈጠረው የቅርብ ግንኙነት መሠረት ብዙ የግሪክ ጳጳሳት ሩማንያ ውስጥ በመንፈሳዊው ተግባር ተካፋይ በመሆን ከፍተኛ አገልግሎት አበርክተዋል። በነዚህና በመሳሰሉት ምክንያቶች የሩማንያ ቤተ ክርስቲያን የኦርቶዶክስ እምነት ተከታይ ሆነች።

የሩማንያ ቤተ ክርስቲያን በ1865 ዓ.ም ራሷን ችላ የምትተዳደር (አውቶኬፋሎስ) መሆኗን ብትወስንም፣ ይኸው ውሳኔዋ ለሃያ ዓመታት ያህል በቀስጥንጥንያ ቤተ ክርስቲያን ዘንድ ተቀባይነት ሳያገኝ ቈይቶ በ1885 ዓ.ም በቀስጥንጥንያው ፓትርያርክ በኢዮአቂም አራተኛ ተቀባ ይነትን አግኝቶ ስለጸደቀ ራሷን ችላ ትተዳደር ጀመር። በ1925 ዓ.ም ደግሞ የፓትርያርክነት ማዕርግ ተጎናጸፈች።

በሶሻሊስት ሀገሮች ቤተ ክርስቲያን ከመንግሥት የተለየች በመሆኗ የአብያተ ክርስቲያናት መተዳደሪያ የሚገኘው በምእመናን ከሚደረገው መዋጮ ነበር። የሩማንያ ሶሻሊስት መንግሥት ግን የካህናትን ቀለብ ይከፍል ነበር። በቤተ ክርስቲያኒቱ ሥር የሚተዳደሩትን መንፈሳዊ ትምህርት ቤቶች ወጭም ይደጉም ነበር። ሆኖም ከኮሚኒስት ሥርዓት ውድቀት በፊት በሌሎች የሶሻሊስት ሀገሮች እንደሚደረገው ሁሉ ከ18 ዓመት በታች ለሆኑ ሕፃናትና ወጣቶች የሃይማኖት ትምህርት በይፋ አይሰጥም ነበር። አልፎ አልፎ እንዳንድ ካህናት እስር ቤት ተጨምረዋል።

የሩማንያ ቤተ ክርስቲያን ከኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት በምእመናን ብዛት ከሩሲያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ቀጥላ ሁለተኛውን ደረጃ የያዘች ናት። እሷም ምእመናንን የሚያገለግሉ ካህናት የሚሰለጥኑባቸው ከፍተኛ መንፈሳዊ ትምህርት ቤቶችና መንፈሳዊ ነክ የሆኑ ጽሑፎችን የምታወጣባቸው መጽሔቶች አሏት።

ምዕራፍ ፯

የሰርቢያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ

የሚቶዲዮስ ደቀ መዛሙርት በነበሩት በቢዛንታይን የወንጌል መልእክተኞች ትጋት ክርስትና ሰርቢያ ውስጥ በ9ኛው መቶ ዘመን በተሰበከችበት ወቅት ልዑል ሙቲሚርና (860-891) ብዙ ሰዎች

በክርስቶስ አምነው ስለተመቱ ክርስትና የመንግሥቱ ሃይማኖት ሆነች።

በ1220 ዓ.ም በአቶስ ገዳም በብሕትውና ይኖር የነበረው ቅዱስ ሳላስ በወንድሙ በዳግግዊ እስጢፋኖስ ድጋፍ በቀስጥንጥንያው ፓትርያርክ ኒቅያ በተባለች ቦታ ውስጥ የመጀመሪያው የሰርቢያ ሊቀ ጳጳስ ሆኖ ከተሾመ በኋላ ቤተ ክርስቲያኒቱ ራሷን የቻለች (አውቶኬፋሎስ) ሆነች። በቀርክ መንግሥት ይገዙ በነበሩ ሀገሮች የሚኖሩ የኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ሁሉ በቀስጥንጥንያው ፓትርያርክ ሥር እንዲተዳደሩ በ1766 ዓ.ም በወጣው የመንግሥቱ ትእዛዝ መሠረት የሰርቢያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያንም በቀስጥንጥንያው ፓትርያርክ ስትተዳደር ቂይታ በ1879 ዓ. ም ሰርቢያ ነጻነቷን ስትጎናጸፍ ቤተ ክርስቲያኒቱም እንደ በፊቱ ራሷን በራሷ ትመራ ጀመር።

በ1346 ዓ.ም የሰርቢያ ቤተ ክርስቲያን መሪ በቤተ ክርስቲያኒቱ ጳጳሳት ውሳኔ መሠረት የፓትርያርክነት ግዕርግ ቢጎናጸፍም ይኸው ግዕርግ በቀስጥንጥንያ ፓትርያርክ በአቡነ ሚሌቲዮስ አራተኛ ዘንድ ተቀባይነትን ያገኘው በ1922 ዓ.ም ነው።

የናዚ ጀርመን መንግሥት በሁለተኛው የዓለም ጦርነት ዩጎዝላቪያን በኃይል በወረረበት ቀውጢ ጊዜ ካህናቱ በሀገር ፍቅር ስሜት ከነጻ አውጭ አርበኞች ጎን ስለተሰለፉ ጀርመኖች ብዙ ጳጳሳትንና ካህናትን ገድለዋል። ፓትርያርኩ አቡነ ገብርኤልም ጀርመኖችን በመቃወሙ በናዚዎች እስር ቤት አራት ዓመት ግድል። ይህ ዓይነቱ በሀገር ፍቅር ምክንያት የተደረገው ተጋድሎ በዩጎዝላቪያ መንግሥትና ሕዝብ ዘንድ ለቤተ ክርስቲያኒቱ ከፍተኛ አክብሮትን አትርፎላታል። በፕሬዝዳንት ቴቶ የኮሚኒስት አገዛዝ መርህ መሠረት ቤተ ክርስቲያኒቱ ከመንግሥት የተለየች ብትሆንም፣ በሥራ አባላት መንፈሳዊ ትምህርት ቤቶች ካህናትን እያሰለጠነች ለምእምናኖቿ መንፈሳዊ አገልግሎቷን ታበረክታለች። በቅርቡ የኮሚኒስት ሥርዓት ከመውደቁ በፊት በሌሎች የኮሚኒስት (የሶሻሊስት) ሀገሮች ለሕፃናትና ለወጣቶች በትምህርት ቤቶች የሃይማኖት ትምህርት መስጠት ሲከለከል፣ የሰርቢያ ቤተ ክርስቲያን ግን የግስተማር ነጻነት ነበራት። በዚሁ ነፃነት መሠረት ቤተ ክርስቲያኒቱ ሕፃናትንና ወጣቶችን በግብረገብነት ትምህርት አንጻ ታላድጋለች።

የቡልጋርያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ

ምንም እንኳ ወንጌል በባልካን ሀገሮች አካባቢ በመጀመሪያው መቶ ዘመን የተሰበከች መሆኑ ቢታመንም፤ ክርስትና በቡልጋርያ ውስጥ በዩፋ የተሰበከችው በፃኛው መቶ ዘመን ከቡስጥንጥንያ ፓትርያርክ ከፎትዮስ በተላኩ የቢዛንታይን የወንጌል መልእክተኞች ትጋት ነው። በ865 ዓ.ም የቡልጋርያ ንጉሥ ቀዳማዊ ቦሪስና ብዙ ሕዝብ በክርስቶስ እምነው በመጠመቃቸው የኦርቶዶክስ እምነት የመንግሥቱ ሃይማኖት ሆነች።

በዚያን ጊዜ ቡልጋርያ ውስጥ ያስተምሩ የነበሩ የካቶሊክ እምነት ተከታይ የጀርመን ሚስዮናውያን የቡስጥንጥንያ ፓትርያርክ ለቡልጋርያ ቤተ ክርስቲያን የነፈጋትን ራስን በራስ የማስተዳደር (የኦቶማን) መብት የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ትሰጣታለች በማለት ንጉሥ ቦሪስን አግባቡት። ንጉሡም ለጊዜው እውነት መስሎት እሱና መስሎቹ የካቶሊክን ሃይማኖት ተቀብለው ነበር። ሆኖም ቀስ በቀስ ተንኮላቸውን በመረዳቱና የካቶሊክ ሚስዮናውያንን ከሀገሩ በማባረሩ ዓላማቸው ከሸፎ የቡልጋርያ ሕዝብ በኦርቶዶክስ እምነቱ ጸንቶ ኖረ። ይህ በፖፕ ኒኮላዎስ አንደኛ አደፋፋሪነት የተፈጸመው የጀርመን (የፍራንኮች) ሚስዮናውያን ሕገ ወጥ ሙከራ ለሁለቱ አብያተ ክርስቲያናት መራራቅ አስተዋጽኦ አድርጓል።

ከላይ እንደተጠቀሰው በፃኛው መቶ ዘመን የእስላሞች ሐዋርያት የተባሉት የተሰሉንቂ ተወላጅ የነበሩ ወንድማማቾች ቅዱስ ቄርሎስና (ቄስጠንጢኖስና) ሚቶዲዮስ በቡስጥንጥንያው ፓትርያርክ በፎትዮስ ወደ ቡልጋርያ ተልከው አስተማሩ። እንዲሁም ከሕፃንነታቸው ጀምሮ በተወለዱበት አካባቢ ከሚኖሩት እስላሞች የእስላሞች ቋንቋ ተምረው ስለነበር የእስላሞችን ቋንቋ ፊደሎች አዘጋጅተው ከደቀመዛሙርቶቻቸው ጋር በመረዳዳት መጽሐፍ ቅዱስን፣ የቅዳሴ መጻሕፍትንና ብዙ መንፈሳዊ ነክ የሆኑ መጻሕፍትን ከጽርዕ ያን ጊዜ ሕዝቡ ወደሚረዳው ወደ እስላሞችን ቋንቋ ተርጉመው አዘጋጁ። ብዙ አብያተ ክርስቲያናትንና ገዳማትን አሳነጹ። በምሥራቅ አውሮጳ ያሉ የኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት የተጠቀሙበት እነዚህ የወንጌል መልእክተኞች በእስላሞችን ቋንቋ ባዘጋጁላቸው መንፈሳዊ ነክ መጻሕፍት ነው። እስከ ዛሬ ድረስም ሥርዓተ ቅዳሴ የሚፈጽሙ በነዚህ መጻሕፍት ነው።

ሀገሪቱ በቢዛንታይን መንግሥት ሥር ትተዳደር (ትገዛ) በነበረች በት ወቅት በ1018 ዓ.ም ዳግማዊ ባስልዮስ የተባለው የቢዛንታይን ንጉሥ ለቡልጋርያ ቤተ ክርስቲያን ራስን ችሎ የመተዳደር (አውቶኬፋሎስ) መብት ሰጥቶ ነበር ።

በ1235 ዓ.ም የቡልጋርያ ቤተ ክርስቲያን በቊስጥንጥንያው ፓትርያርክ በዳግማዊ ጀርመኖስ የፓትርያርክነት ማዕርግ ተሰጣት ። ሆኖም ሀገሪቱ በኦቶማን ቱርኮች እጅ በወደቀችበት ጊዜ በ1393 ዓ.ም በገዥዎች ትዕዛዝ የቤተ ክርስቲያኒቱ የፓትርያርክነት ማዕርግ ተገር በቊስጥንጥንያ መንበረ ፓትርያርክ ሥር ሆኖ የግሪክ ተወላጅ በሆኑ ጳጳሳት ስትተዳደር ቁየች ። በ1870 ዓ.ም ያለቊስጥንጥንያ ፓትርያርክ ስምምነት (ፈቃድ) የቤተ ክርስቲያኒቱ መሪዎች ቡልጋራውያን ሆኑ ። ቤተ ክርስቲያናቸውም ራሷን ችላ የምትተዳደር ሆናለች ፤ በማንኛውም ሀገር የሚኖሩ ቡልጋራውያን ምእመናንም በዚችው ቤተ ክርስቲያን ሥር ይተዳደራሉ ብለው ወሰኑ ። ይህንኑም ውሳኔ የኦቶማን ሱልጣን አጸደቀው ። የቊስጥንጥንያው ፓትርያርክ አንሲሞስ ስድስተኛ ግን ከሱ ጋር ሳይማከሩ በጠባብ ብሔርተኝነት ስሜት ተነሣሥተው የወሰኑትን ራስን ችሎ በሊቀ ጳጳስ ማዕርግ የመተዳደርን ሹመት ፤ እንዲሁም ከቡልጋርያ ግዛት ውጭ ያሉትን ምእመናን ማስተዳደር መሻትን ወዘተ. በመቃወም በ1872 ዓ.ም በጠራው ሲኖዶስ ውሳኔ መሠረት አወገዘ ። ይኸውም ውግዘት በሁለቱ አብያተ ክርስቲያናት መካከል መቃቃርን በመፍጠር ለሰባ ሦስት ዓመታት ያህል ሳይነሣ ቂይቶ በቡልጋርያ ቤተ ክርስቲያን ሊቀ ጳጳስ በአቡነ እስጢፋኖስና በቊስጥንጥንያው ፓትርያርክ በቀዳማዊ ብንያም መካከል በተደረገው ስምምነት መሠረት በ1945 ዓ.ም ተነሣ።

በ1953 ዓ.ም ደግሞ ያለቊስጥንጥንያ መንበረ ፓትርያርክ ስምምነትና ፈቃድ ለቡልጋርያ ቤተ ክርስቲያን አቡነ ቄርሎስ ፓትርያርክ ሆኖ ተሾመ ። ይህም ሹመት የቡልጋርያ ሶሻሊስት መንግሥትን ድጋፍ አግኝቷል ። ሆኖም ይህንኑ የፓትርያርክነት ማዕርግ የቊስጥንጥንያው ፓትርያርክ አቲናጎራስ ለስምንት ዓመት ያህል ሳይቀበለው ቂይቶ በ1961 ዓ.ም ተስማምቶ አጸደቀው ።

የቡልጋርያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ምእመናኖቿን የሚያገለግሉ ካህናትን የምታሠለጥንበት ከፍተኛ መንፈሳዊ ትምህርት ቤትና መንፈሳዊ ነክ የሆኑ ጽሑፎችን የምታሳትምባቸው መጽሔቶች አሏት ።

ከኮሚቴዎ ሥርዓት ውድቀት በፊት በሶሻሊስት ሀገሮች እንደነበሩት አብያተ ክርስቲያናት ሁሉ ቤተ ክርስቲያኒቱ ከመንግሥት የተለየች ነበረች = በትምህርት ቤቶችም የገደግናት ትምህርት እንዳይሰጥ ተከልክሎ ነበር = የምትተዳደረውም ከምእመናን በሚሰበሰብ ማሞኘት = ከሀገሯ ውጭ አሜሪካ ፡ ካናዳ ፡ አውስትራሊያ ፡ እስታንቡል ፡ ቡዳፔስት ፡ ቪየናና ቡካራስት ውስጥ በቡልጋርያ መንበረ ፓትርያርክ ሥር የሚተዳደሩ አብያተ ክርስቲያናት አሉ =

ምዕራፍ ፱

የግሪክ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ

ሐዋርያው ጳውሎስ ከሥራ ባልደረቦቹ ጋር አቲናና እንደ ቶሮንቶስ በመሳሰሉት በተለያዩ የግሪክ ከተሞችና ክፍላተ ሀገር በመጀመሪያው መቶ ዘመን ክርስትናን በትጋት መስበኩ (ማስተግሩ) በሐዋርያት ሥራና በጳውሎስ መልእክታት ውስጥ በሰፊው ተጽፎ ይገኛል =

ቀደም ሲል እንደተመለከትነው በ8ኛውና በ9ኛው መቶ ዘመን የኦርቶዶክስ እምነት ተከታይ የሆኑ አንዳንድ ነገሥታትና የቤተ ክርስቲያን መሪዎች ለጊታ ፡ ለጸድቃንና ለሰማዕታት ሥዕሎች የጸጋ (የእክብርት) ስግደት ግድረገ እይገባም ብለው በተነሡ ጊዜ የግሪክ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን መሪዎች የጸጋ ስግደት ተገቢ መሆኑን ተከራክረው በግስረዳት እንዲቀጥል አድርገዋል =

በ1456 ዓ.ም የቱርክ ወራጃት ግሪክን ይዞ በቱስጥንጥንያ የምትገኘውን የቅድስት ሶፊያን ቤተ ክርስቲያን ወደ መስጊድነት እንደለወጠ ሁሉ ፡ ጥንታዊ በሆነው በፓርሊናን ሕንጻ የነበረውን የቅድስት ግርያምን ቤተ ክርስቲያን ወደ መስጊድነት ለውጦት ነበር =

ሀገሪቱ በቱርኮች እጅ በወደቀችበት ወቅት ካህናቱ ሕዝቡን ይመሩና ያጽናኑ ነበር = በ1821 ዓ.ም የግሪክ ሕዝብ በቱርክ መንግሥት ላይ እንዲያምጽ ከአነግሡት አርበኞች አንዱ የፓትራ ሊቀ ጳጳስ አቡነ ጀርመናስ ነበር =

ግሪኮች ከቱርክ መንግሥት ጋር ላደረጉት የነጻነት ትግል ረድተዋል በመባል የቱስጥንጥንያው ፓትርያርክ ነርጎርዮስ አምስተኛ በ1821 ዓ.ም በቱርኮች በስትላት ተገድሏል = እንዲሁም ከ1940 ዓ.ም ጀምሮ

በግሪክ ሕዝብ ላይ ከናዚ ጀርመን ፣ ከፋሽስት ኢጣልያ ፣ ከቡልጋርያ ፣ ከኮሚኒስት ስርጎ ገቦች በተከታታይ ጦርነቶች በተሰነዘሩበት ወቅት ሁሉ ካህናቱ የግሪክ ሕዝብ የመጡበትን ጠላቶች በጀግንነት በመቋቋም ነጻነቱን ጠብቆ እንዲኖር በማበረታታት የመከራው ተካፋዮች ሆነዋል ።

የግሪክ ቤተ ክርስቲያን የቊስጥንጥንያውን ፓትርያርክ በሃይማኖት አባትነቱ በማክበር የበላይነቱን ብትቀበልም እንኳ ግሪክ ክቱርክ ነጻ ከወጣችበት ከ1833 ዓ.ም ጀምሮ በአስተዳደር የነበራትን ግንኙነት አቋርጣ ራሷን የቻለች(አውቶኬፋሎስ) ሆነች ። ይህንንም ያደረገችው የቊስጥንጥንያው ፓትርያርክ በቱርክ መንግሥት ግፊት በምታካሂደው ተግባር ላይ እንቅፋት (ተጽእኖ) እንዳይፈጥርባት በመሥጋት ነበር ። የቊስጥንጥንያው ፓትርያርክ ለዐሥራ ሰባት ዓመታት ድርጊቱ ትክክል አይደለም ሲል ከቂየ በኋላ ይህንኑ የግሪክ ቤተ ክርስቲያን ውሳኔ በ1850 ዓ.ም አጽድቆታል ። ከዚያን ጊዜ ጀምሮ ቤተ ክርስቲያኒቱ የምትተዳደረው በአቴናው ሊቀ ጳጳስ ፕሬዝዳንትነት በሚመራው ቅዱስ ሲኖዶስ ነው ።

በዘመናችን ከኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት መካከል ሙሉ በሙሉ የመንግሥት ሃይማኖት ሆና የምትገኝ ይህች ቤተ ክርስቲያን ብቻ ናት ።

የግሪክ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን የሰንበት ትምህርትንና ስብከተ ወንጌልን በሰፊው የምታካሂደው በሀገሯ ውስጥ ነው ። በ1911 ዓ. ም በቆሞስ ኤቭሴቢዮስ ማቴዎፑሎስ የተመሠረተው “ዞይ(ሕይወት) ” የተባለው መንፈሳዊ ትምህርት ባላቸው መምህራንና ምእመናን በግል የሚተዳደረው መንፈሳዊ ድርጅት፤ እንዲሁም በ1930 ዓ.ም ተመሥርቶ በቤተ ክርስቲያኒቱ ሥር የሚተዳደረው “አፖስቶሊኪ ዲያኮንያ (ሐዋርያዊ አገልግሎት) ” የተባለውና ሌሎችም ድርጅቶች በሀገሪቱ ውስጥ ስብከተ ወንጌልን በማስፋፋት ፣ ለመንፈሳዊ አገልግሎት ፣ በትምህርት ቤቶችና በሰንበት ትምህርት ቤቶች ለማስተማሪያነት የሚጠቅሙ መጻሕፍትን አዘጋጅተው በብዛት በማሳተም፣ የወጣቶችን መንፈሳዊ ንቅናቄ በማበረታታት ወዘተ. በትጋት ይሠራሉ ።

በመንፈሳዊ ተግባር የሚሠማሩትን ካህናት የምታሰለጥንባቸው በአቴናና በተሰሎንቄ ዩኒቨርሲቲዎች ሁለት መንፈሳዊ ፋካልቲዎች አሏት ። በተጨማሪም ባስብከተ ወንጌል የሚሠማሩና በየትምህርት ቤቶች

የሃይማኖት ትምህርት የሚያስተምሩ ካህናትና መምህራን በብዛት የሚማሩባቸው (የሚሠሉትባቸው) በመለስተኛ መንፈሳዊ ኮሌጅ ደረጃ የሁለት ዓመት ኮርስ የሚሰጡ ወደ ዐሥራ ሁለት የሚጠጉ መንፈሳዊ ትምህርት ቤቶች አሏት ።

በዘመናችን በየሀገሩ ከሚገኙት የአርቶዶክስን እምነት ከሚከተሉ አብያተ ክርስቲያናት ሙሉ በሙሉ የራሷ እምነት ተከታይ የሆነ የመንግሥት ድጋፍ ያላት የግሪክ አርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ብቻ ስለሆነች የአርቶዶክስን እምነት ለማጠናከር፣ ወንጌልን በሀገሯና ከሀገሯ ውጭም ለማዳረስ የምትችል እሷ መሆኗን ሊቃውንት በተስፋ ይገምታሉ።

ምዕራፍ I

የቆጵሮስ አርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ

በሐዋርያት ሥራ ምዕራፍ 13 እንደተጻፈው በቆጵሮስ ደሴት ውስጥ ክርስትና የተሰበካችው በመጀመሪያው መቶ ዘመን በጳውሎስና በበርናባስ ነበር ። በ4ኛው መቶ ዘመን መጨረሻ ላይ ተነሥተው ክርስትናን ካስፋፋች የቤተ ክርስቲያን አባቶች አንዱ በደሴቲቱ ውስጥ የምትገኘው የሰላሚና ጳጳስ ቅዱስ ኤጲፋንዮስ ነበር ።

በ431 ዓ.ም በተደረገችው በኤፌሶን ጉባኤ የቆጵሮስ ቤተ ክርስቲያን ከአንጾኪያ መንበረ ፓትርያርክ አስተዳደር ሥር ነጻ እንድትወጣ ስለተወሰነና ውሳኔውም በንጉሥ ዜኖ በተግባር ላይ እንዲውል ስለተደረገ ከ488 ዓ.ም ጀምሮ ራሷን ችላ ትተዳደር ጀመር ። ሆኖም ደሴቲቱ በተለያዩ ጊዜያት በቢዛንታይን መንግሥት፣ በዓረቦች፣ በመስቀል ጦረኞች፣ በቱርኮችና በእንግሊዞች እየተያዘች ስለተገዛች ሕዝቦቿ ከፍ ያለ ሥቃይ ደርሶባቸዋል ። ያ ሁሉ ሥቃይ ቢደርስባቸውም ቅሉ የቆጵሮስ ምእመናን ከአርቶዶክስ እምነታቸው ዝንፍ አላሉም ።

ቱርኮች አብዛኛውን ጊዜ አንድ ሀገርን በኃይል ከያዙ በኋላ ከመንፈሳዊ አመራሩ በተጨማሪ የሲቪል አመራሩን የሀገሪቱን ቤተ ክርስቲያን መሪ ለነሱ ተጠሪ አድርገው የመሾም ልምድ ስለነበራቸው፣ የቆጵሮስ ሊቀ ጳጳስም ከመንፈሳዊው ተግባሩ በተጨማሪ የቱርክን መንግሥት በመወከል የደሴቲቱም መሪ ነበር ።

በ1821 ዓ.ም ግሪኮች ከቱርክ አገዛዝ ነጻ ለመውጣት የትጥቅ ትግል

በጀመሩበት ወትት የዚሁ አመጽ ደጋፊ በመሆን እርዳታ በመለገሳቸው የደሴቲቱ ሊተ ጳጳስ አቡነ ሲፕሪያኖስ ፡ ሦስት ጳጳሳት ፡ ብዙ ካህናትና ምእመናን በቲርክ ባለሥልጣናች ተገድለዋል ።

የእንግሊዝ መንግሥት ደሴቲቱን በያዘበት ወትትም የደሴቲቱ መንፈሳዊና ብሔራዊ መሪ ሊተ ጳጳስ ነበር ። የቆድርስ ደሴት ከእንግሊዞች አገዛዝ ነጻ ወጥታ ከግሪክ መንግሥት ጋር እንድትቀላቀል የደከመው አቡነ መቃርዮስ ተደም ሲል በ1950 ዓ.ም በቤተ ክርስቲያኔቱ ትዱስ ሲናዶስ በመመረጥ ከነበረው ከደሴቲቱ የሊተ ጳጳስና ግዕርግ በተዉ ግሪ በ1960 ዓ.ም ነጻነቷን ለተገናኝረችው ለቆድርስ ሪፑብሊክ ፕረዝዳንት ሆኖ በመሾም አገልግሏል ። ተጥራቸው አናሳ በሆነው በቲርክ ቆድርሳውያን ተቃውሞ ምክንያት ደሴቲቱን ከግሪክ ሀገር ጋር አንድ ለግድረግ በግሪክ ቆድርሳውያንና በግሪክ መንግሥት በየጊዜው የተደረገው ሙከራ እስከ አሁን ድረስ አልተሳካም ።

ቆድርስ በሚገኘው ኪኮስ በተባለው ገዳም ታምራትን የሚያደርግ የአመቤታችን ሥዕል መኖሩ ይነገራል ።

የቆድርስ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን የምትተዳደረው በትዱስ ሲናዶስ ነው ።

እላይ ታሪካቸው በአጭሩ ከተዘረዘረው አብያተ ክርስቲያናት በስተቀር ራሳቸውን ችለው (አውቶኬፋሎስ ሆነው) የሚተዳደሩ የኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ጆርጅያ ፡ ፖላንድ ፡ ቸኮዝሎቫኪያ (ሞራቪያ) ፡ አልቤንያ ፡ ሲና ተራራ ወዘተ. አሉ ። ራሳቸውን በራሳቸው የግስተዳደር (አውቶኦፕስ) መብት ኖርአቸው ሙሉ በሙሉ ነጻ (አውቶኬፋሎስ) ያልሆኑ የኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ራንላንድ ፡ ቻይና ፡ ጃፓን ወዘተ. ውስጥ ይገኛሉ ።

እንዲሁም ቀደም ብለን እንደተመለከትነው በቀስጥንጥንያ ፡ በእስክንድርያ ፡ በአንጾኪያ ፡ በሩሲያ ፡ በሰርቢያ ፡ በሩግንያ ፡ በቡልጋርያ ፡ ፓትርያርኮች ሥር የሚተዳደሩ ከየሀገሮቻቸው በስደት ፡ በሥራና በተለያዩ ምክንያቶች በየጊዜው የወጡ ምእመናን ያቋቋሟቸው የኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ሰሚንና ደቡብ አሜሪካ ፡ ካናዳ ፡ እንግሊዝ ፡ ረረንሳይ ፡ ሺየና ፡ ኢትዮጵያ ፡ ኡጋንዳ ፡ ኬንያ ወዘተ. ውስጥ አሉ ። ለእነዚህ ከትውልድ ሀገሮቻቸው ውጭ ለሚኖሩ ኦርቶዶክሳውያን ምእመናን የሚያገለግሉ ካህናት የሚያሰለጥኑባቸው ሲሚናሪዎች ሰሚን

አሚሪካና ፈረንሳይ ውስጥ አሏቸው = መንፈሳዊ ነክ መጽሐፋችንና
 መጻሕፍትን በእንግሊዝኛና በተለያዩ ቋንቋዎች እያተሙ ያወጣሉ =
 ባጠቃላይ እላይ እንደተመለከትነው በተለያዩ ሀገሮች የሚገኙ
 የኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት የሚተዳደሩት እንደ ካቶሊክ ቤተ
 ክርስቲያን በአንድ ግዕዝል ሥር ላይሆን፡ ብዙዎቹ ራሳቸውን በራሳቸው
 ያስተዳድራሉ = ሆኖም በእምነት (በሃይማኖት) አንድ በመሆናቸው
 በዚገነት፡ በዘር፡ በቋንቋ ወዘተ ልዩነት ምክንያት ሳይለያዩ የአንዲት
 ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ልጆች (ተከታዮች) አንድ ቤተሰብ መሆናቸውን
 በዘመናት ሁሉ በተግባር እየገለጹ ነው =